

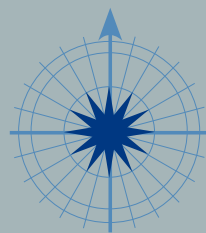

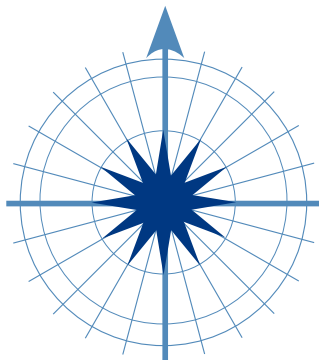
Rapport 2010:23

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Marin samverkansplan för BSPA Stora Nassa-Svenska Högarna

Rapport 2010:23

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Marin samverkansplan för BSPA **Stora Nassa-Svenska Högarna**

Fotografierna i rapporten inklusive omslagsbilden är tagna av Ingrid Nordemar/
Länsstyrelsen. Undantag är bilder på sidorna 41, 42 och 44 som är tagna av Mikael
Borgiel/Sveriges Vattenekologer AB samt bilder på sidorna 30, 34 och 38 tagna av
Henrik Trygg.

Utgivningsår: 2010

ISBN: 978-91-7281-402-8

För mer information kontakta:

avdelningen för miljöfrågor

Länsstyrelsen i Stockholms län

Tfn 08-785 40 00, miljo.stockholm@lansstyrelsen.se

Rapporten finns som pdf på vår webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm

Förord

Sverige har genom internationella konventioner och nationella målsättningar en rad åtaganden gällande natur och miljö. År 2008 initierade Naturvårdsverket det nationella pilotprojektet Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden, med syftet att bidra till att uppfylla vissa av dessa åtaganden. I projektet ingick också att utveckla den så kallade ekosystemansatsen i form av lokal förankring, samverkan och tillämpande av adaptiv förvaltning.

Stockholms län har deltagit med delprojektet Samverkansplan för BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna. Projektet har resulterat i föreliggande samverkansplan som arbetats fram i samverkan med berörda kommuner, fastighetsägare, organisationer och andra sakägare. Samverkansplanen innehåller beskrivningar av bevarandevärdena i området och faktorer som kan påverka värdena, samt åtgärder som ska minska denna påverkan.

Samverkansplanen bör vara ett levande dokument som uppdateras och revideras med avseende på nya kunskaper och aktuella frågor. Länsstyrelsens förhoppning är att samverkansplanen ska vara ett hjälpmedel i samarbetet för en långsiktigt hållbar förvaltning av detta värdefulla skärgårdsområde.

Som ett stöd för fortsatt arbete har representanter för berörda kommuner och skärgårdar samt övriga deltagare i styrgruppen för samverkansplanen beslutat att gemensamt underteckna en avsiktsförklaring som uttrycker den gemensamma viljan att fortsätta samarbetet i planens anda. Avsiktsförklaringen återfinns som bilaga 5 i denna rapport.

Stockholm december 2010

Lars Nyberg

Miljödirektör
Länsstyrelsen i Stockholm

Innehållsförteckning

Sammanfattning	9
Introduktion	11
Bakgrund	12
<i>Ett nationellt pilotprojekt</i>	12
<i>Internationella åtaganden</i>	12
HELCOM och OSPAR	12
FN:s konvention om biologisk mångfald	13
<i>Nationella mål</i>	13
<i>Organisation och genomförande av det nationella projektet</i>	14
Fem regionala delprojekt	14
Fem värdefulla kust- och havsområden	14
<i>Organisation och genomförande av Stockholms regionala delprojekt</i>	14
Organisation	14
Genomförande	16
Syfte och vision	19
Vision för området	19
Områdesbeskrivning	20
Delområden	21
<i>Stora Nassa</i>	21
<i>Svenska Högarna</i>	22
<i>Gillöga</i>	23
<i>Ormskär och Lilla Nassa</i>	23
Regelverk med mera gällande för området	27
<i>Naturresevat</i>	27
<i>Natura 2000</i>	27
<i>Fågelskyddsområden</i>	28
<i>Strandskydd</i>	29
<i>Riksintresse</i>	29
<i>Översiktsplaner</i>	31
<i>Hänsynsområde</i>	32
<i>BSPA - Baltic Sea Protected Area</i>	33
<i>Ramsarområde</i>	34
Mark- och vattenanvändning	35
<i>Historisk mark- och vattenanvändning</i>	35
<i>Nuvarande mark- och vattenanvändning</i>	36
Friluftsliv	36
Forskning och utbildning	37
Fiske	38
Yrkessjöfart	38

Bevarandevärden	40
Biologi	40
Marina värden	40
Fågelvärden och terrester fauna	44
Naturtyper och arter enligt Natura 2000	46
Kulturhistoria	48
Friluftsliv	49
Hot och påverkansfaktorer	50
Kunskapsbrist.....	53
Nuvarande förvaltning, övervakning och uppföljning	54
Projekt och program	54
Övervakning i reservaten	55
Sammanfattning av respektive skärgård	57
Hur kan områdets natur-, kultur- och friluftsvärden bevaras? ..	60
Analys	60
Befintliga regelverk och verktyg för fysisk planering	60
Påverkansfaktorer	61
Förutsättningar för övervakning, förvaltning och uppföljning	62
Slutsats	62
Förvaltning	64
Vision för området	64
Övergripande mål och åtgärder.....	64
Övergripande mål.....	64
Övergripande åtgärder	64
Informationsåtgärder	64
Informationsinsamling	65
Adaptiv förvaltning	65
Aktionsplan för ev. olycka	65
Samordning med naturreservat och Natura 2000.....	65
Marina livsmiljöer	65
Mål	65
Åtgärder	66
Kunskapsuppbyggande åtgärder	66
Fisk.....	67
Mål	67
Åtgärder	67
Kunskapsuppbyggande åtgärder	67
Fågel	67
Mål	67
Åtgärder	68
Kunskapsuppbyggande åtgärder	68
Landmiljöer och byggnation.....	68
Mål	69
Åtgärder	69
Friluftsliv	71

Mål	71
Åtgärder	71
Framtida samverkan och förvaltningsorganisation	72
<i>Länsstyrelsens roll</i>	73
<i>Sakägarnas och andra intressenters roll</i>	73
<i>Samverkansform</i>	73
<i>Avsiktsförklaring</i>	75
Tillsyn, övervakning och uppföljning	75
<i>Prioriterade kompletteringar i samband med kommande</i> <i>uppdatering av samverkansplanen:</i>	76
Kostnader	77
Konsekvensanalys	78
Källförteckning	79
Bilaga 1: Projektorganisation	82
Styrgrupp	82
Intern samordningsgrupp	82
Projektledare	82
Arbetsgrupp/sakkunniga handläggare vid Länsstyrelsen	82
Samverkansgrupp	83
Bilaga 2: Genomförandeplan	84
Bilaga 3: Händelsekedja	89
Bilaga 4: Samverkansorganisation	90
Bilaga 5: Avsiktsförklaring	91

Sammanfattning

Syftet med projektet har varit att ta fram en samverkansplan - ett dokument för långsiktig förvaltning av BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna. Genom hållbart nyttjande och bevarande av miljön samt genom lokal förankring ska en långsiktig förvaltning av området säkerställas.

Projektet är del av ett nationellt pilotprojekt som bland annat ska bidra till att uppfylla några av Sveriges internationella åtaganden och nationella miljömål. På inbjudan av Naturvårdsverket har Länsstyrelsen i Stockholms län arbetat med skärgårdsområdet Stora Nassa – Svenska Högarna, som av Helsingforskommissionen är utpekad som ett så kallat Baltic Sea Protected Area (BSPA). Enligt Helsingforskonventionen (HELCOM) ska alla BSPA-områden ha förvaltningsplaner senast år 2010, vilket uppfylls för detta område i samband med upprättandet av samverkansplanen.

En samverkansplan är ett dokument som redogör för hur ett område ska skyddas, skötas, användas och förvaltas på ett hållbart sätt. I samverkansplanen redovisas områdets bevarandevärden och hotbild samt de mål och åtgärder som krävs för att bevara och utveckla värdena. Länsstyrelsen har tagit fram denna plan i samarbete med en samverkansgrupp bestående av berörda målgrupper i området som till exempel fastighetsägare, organisationer, myndigheter och kommuner.

Samverkansgruppens och Länsstyrelsens gemensamma uppfattning är att BSPA-områdets värden går att bevara utan större förändringar av förekommande regelverk. De befintliga naturreservaten och Natura 2000-områdena skyddar en femtedel av området och resterande delar omfattas av strandskydd. Området är i sin helhet även av riksintresse i miljöbalken. Områdets stora natur-, kultur-, och friluftsvärden är också beaktade i Värmdö och Norrtälje kommuns översiktsplaner.

De största hoten i dagsläget utgörs av påverkansfaktorer knutna till friluftslivet samt storskalig påverkan som klimatförändringar, övergödning, överfiske och miljögifter. De friluftslivrelaterade påverkansfaktorerna har goda förutsättningar att minimeras genom informationsinsatser som uppmanar besökare till frivilligt hänsynstagande och omtanke. De storskaliga miljöförändringarna kan inte avhjälpas med hjälp av ytterligare regleringar inom BSPA-området. Däremot finns förhoppningar om att effekterna från de storskaliga hoten kan minska genom naturvårdsinriktade insatser inom området.

Planen avslutas med ett förvaltningsavsnitt där mål och åtgärder för området samt en sammanfattande genomförandeplan presenteras. Informationsinsatser samt utvidgning av befintligt hänsynsområde är dominerande åtgärder. Restaurering av rovfiskbestånd är exempel på en naturvårdsinriktad punktinsats som lokalt kan påverka effekterna av de storskaliga påverkansfaktorerna, till exempel övergödning.

Vision för BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna

Bevarande av områdets unika karaktär ska gå hand i hand med hållbart brukande och hänsynsfullt nyttjande av området.

Introduktion

Att på ett långsiktigt vis nyttja och förvalta naturens resurser är viktigt för alla parter i samhället, från privatpersoner till organisationer, myndigheter och näringsidkare. Hushållandet av havets resurser är en fråga som på senare år fått allt större uppmärksamhet. Det är inte ovanligt att olika intressen ställs mot varandra och det är viktigt att reflektera över de olika aspekterna för att på bästa vis förvalta resursen. Det är även angeläget att värna om den lokala delaktigheten då människor som bor eller regelbundet vistas i ett aktuellt område ofta besitter värdefull kunskap.

Projektet Samverkansplan Stora Nassa – Svenska Högarna är en del av ett nationellt projekt som syftar till att ta fram samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden. Delprojektet omfattar en grupp skärgårdar belägna i Stockholms ytterskärgård: Stora Nassa, Lilla Nassa, Ormskär, Gillöga och Svenska Högarna. Tillsammans bildar dessa skärgårdar ett område som är utpekad som ett så kallat Baltic Sea Protected Area (BSPA) som heter Stora Nassa – Svenska Högarna. BSPA-områden utses av Helsingfors-kommissionen (HELCOM) som ett led i arbetet med att skydda och bevara Östersjöns miljö.

Under projektets gång har denna samverkansplan vuxit fram i samarbete med kommuner, organisationer, fastighetsägare och andra sakägare. Arbetet har fokuserat på delaktighet, lokal förankring och samverkan i skärgårdarna. Genom att arbeta gemensamt har värden och påverkansfaktorer i området belysts ur flera olika perspektiv.

Samverkansplanen innehåller en vision för området och redogör hur förvaltningen ska utformas, det vill säga hur området ska skötas och användas. I en samverkansplan är vård, bevarande och hållbart nyttjande ledord för inriktningen. Ambitionen med planen är bland annat att uppfylla HELCOM:s krav på förvaltningen av BSPA-området samt att bidra till att uppnå de nationella miljömålen som rör skydd och förvaltning av marina områden.

Bakgrund

Ett nationellt pilotprojekt

I maj 2008 startade Naturvårdsverket det nationella pilotprojektet "Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden". Projektet definierades och utformades utifrån behov att bidra till att uppnå Sveriges internationella åtaganden och nationella miljömål. Målet var att ta fram samverkansplaner för fem utvalda värdefulla kust- och havsområden.

Här nedan följer en beskrivning av de åtaganden och miljömål som har gett upphov till det nationella pilotprojektet.

Kompassen. Samverkansprojektets grafiska signum.

Internationella åtaganden

Naturvårdsverkets pilotprojekt startades för att bidra till att uppfylla HELCOM- och Oslo-Paris(OSPAR)konventionens krav samt för att följa FN:s konvention om biologisk mångfald, tre av Sveriges internationella åtaganden. Sverige ska också arbeta enligt Habitat- och Fågeldirektivet, två EU-direktiv vars mål är att ingående habitat och arter ska nå gynnsamt tillstånd. Vidare startades projektet för att bidra till att nå nationella miljökvalitetsmål som rör skydd av marina miljöer.

HELCOM och OSPAR

Sverige är en av medlemsstaterna i både HELCOM och OSPAR. HELCOM är ett samarbete mellan de nio Östersjöländerna och EU för att värna om Östersjöns miljö. Sverige godkände HELCOM år 1972 och år 1992 då den uppdaterades. Motsvarande konvention på västkusten heter OSPAR och är ett samarbete mellan 15 länder och EU för att skydda nordöstra Atlanten. Sverige godkände OSPAR år 1992.

HELCOM och OSPAR arbetar tillsammans för att skapa ett nätverk av väl förvaltade områden i Östersjön och Nordostatlanten. Områden som ingår i HELCOM:s nätverk i Östersjön kallas för Baltic Sea Protected Areas (BSPA) och områden som ingår i OSPAR:s nätverk i Nordostatlanten kallas för Marine Protected Areas (MPA). Enligt båda dessa konventioner ska alla utpekade områden ha förvaltningsplaner år 2010.

FN:s konvention om biologisk mångfald

Enligt FN:s konvention om biologisk mångfald ska Sverige som medlemsstat vara med och bidra till att utveckla ekosystemansatsen. Ekosystemansatsen är en arbetsmetod för att uppnå hållbar och rättvis förvaltning av naturresurser. Dessa naturresurser kan utgöras av varor eller tjänster som till exempel tillgång till upplevelser och rekreation, vilket kan utgöra viktiga värden i ett område. Bland annat ingår så kallad adaptiv förvaltning som arbetsmetod vilket innebär att förvaltning och förvaltningsdokument kontinuerligt anpassas till ny kunskap och nya fakta samt förändringar som sker i naturen. Lokal förankring, demokrati och tillvaratagande av kunskap från alla berörda är också viktiga delar i ekosystemansatsen.

Nationella mål

Naturvårdsverket är ansvarig myndighet för det nationella miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård, som bland annat innebär att skyddsvärda marina miljöer samt kust- och skärgårdsområden med höga naturvärden ska ha ett långsiktigt skydd. Naturvårdsverkets arbete med marint skydd har visat att för att värna om värdefulla kärnområden så behöver även stora områden runtom dessa skyddas. Det kan gälla till exempel marina naturreservat, fredningsområden för fisk, djurskyddsområden, nationalparker och Natura 2000-områden. En möjlighet är då att utöka det formella skyddet, men eftersom detta inte alltid är nödvändigt eller lämpligt är det viktigt att hitta nya sätt att komplettera de redan befintliga skyddsformerna. Ett exempel på detta kan vara arbetet med samverkansplaner. På så vis skulle större områden kunna förvaltas på ett hållbart sätt utan formellt skydd i sin helhet.

Lilla Nassa.

Organisation och genomförande av det nationella projektet

Fem regionala delprojekt

Naturvårdsverket bjöd in fem länsstyrelser att delta i det nationella projektet genom att organisera och ta fram en samverkansplan för hållbart nyttjande och bevarande av respektive projektområde. Det nationella projektet kom därför att bestå av fem stycken så kallade regionala delprojekt i fem olika län. De berörda länsstyrelserna som ansvarar för de regionala delprojekten är länsstyrelserna i Västernorrlands, Stockholms, Östergötlands, Blekinge och Västra Götalands län. Dessa länsstyrelser ska redovisa samverkansplanerna till Naturvårdsverket i december 2010.

Fem värdefulla kust- och havsområden

De utvalda delprojektområdena ingår alla helt eller delvis i HELCOM:s nätverk av BSPA-områden eller i OSPAR:s nätverk av MPA-områden.

Följande delprojektområden ingår i det nationella pilotprojektet (se karta i figur 1):

- BSPA-området, tillika Världsarvet, Höga Kusten i Västernorrlands län.
- BSPA-området Stora Nassa-Svenska Högarna i Stockholms län.
- BSPA-området S:t Anna Missjö i Östergötlands län.
- Blekinge arkipelag i Blekinge län som också planeras att bli ett biosfärsområde.
- Ett område med två MPA i fem kommuner i Norra Bohuslän, i Västra Götalands län.

Organisation och genomförande av Stockholms regionala delprojekt

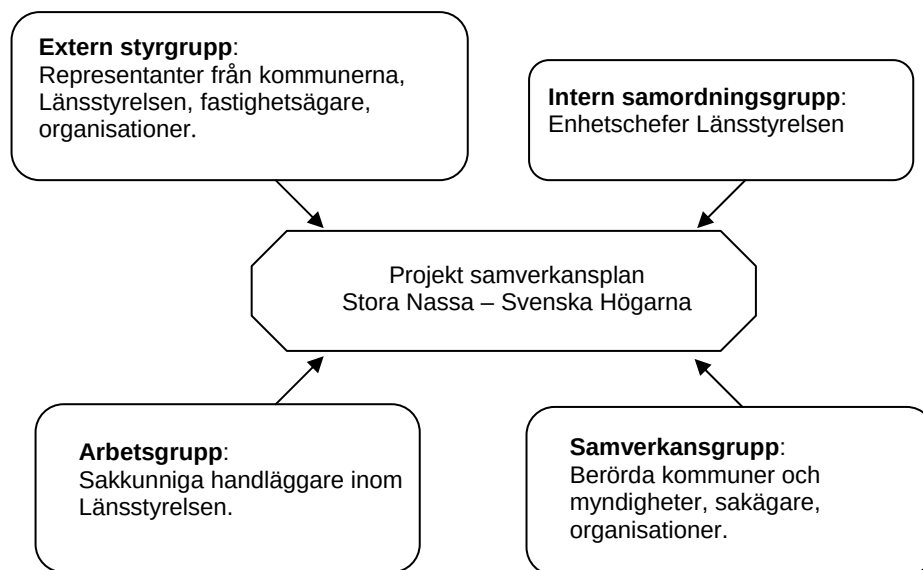
Organisation

Projektorganisationen har bestått av en **extern styrgrupp** med representanter från berörda kommuner, fastighetsägare och verksamhetsutövare inom området. Styrgruppen har ansvarat för den övergripande inriktningen på projektet. På Länsstyrelsen har det funnits en **arbetsgrupp** bestående av sakkunniga handläggare från enheterna för naturvård respektive miljöanalys, planavdelningen samt länsfiskekonsulenten som har bidragit med information och underlag. Kulturmiljöenheten har också bistått med sin kompetens. Dessutom har enhetschefer från olika avdelningar på Länsstyrelsen ingått i en **intern samordningsgrupp**. Den interna samordningsgruppen har samordnat intressena inom Länsstyrelsen.

Figur 1. Kartan visar de fem projektområden som ingår i det nationella projektet.

Den så kallade **samverkansgruppen** bestod förutom av berörda kommuner och myndigheter även av människor som bor, vistas eller arbetar i området. Som exempel kan nämnas enskilda fastighetsägare, tillsynspersonal, fågel- och fiskeorganisationer samt näringsidkare. En skiss över projektorganisationen visas nedan i figur 2 och en lista över deltagare i de olika organisationsgrupperna finns i bilaga 1.

Figur 2. Organisationen i projektet har delats upp i en extern styrgrupp, en intern samordningsgrupp, en arbetsgrupp samt en samverkansgrupp.

Genomförande

Länsstyrelsen har ansvarat för projektet samt kontaktat organisationer, näringsidkare, myndigheter och enskilda som skulle komma att påverkas av projektet. Berörda parter har sedan informerats och bjudits in att delta i och påverka projektet genom att antingen delta i den externa styrgruppen eller i samverkansgruppen. Internt har Länsstyrelsen har samlat in information och kunskap om området. Datorprogrammet Miradi användes till en början för att samla och behandla information om bevarandevärden, påverkansfaktorer, hotbild, åtgärder och uppföljningskriterier i området. Länsstyrelsen beslöt under projektets gång att datorprogrammet fortsättningsvis inte skulle användas eftersom Miradi-modellen inte ansågs tidseffektiv i just detta område. Mjukvaran är uppbyggd för att hantera mycket komplexa och svårgripbara områden med avseende på hotbild, påverkansfaktorer, storlek, ägarförhållanden och så vidare, vilket inte varit aktuellt i detta fall.

I början av projektet arrangerade Länsstyrelsen övergripande informations- och diskussionsmöten där Länsstyrelsen informerade om syfte och mål med projektet och lyssnade till samverkansgruppens åsikter. Senare anordnades temabaserade möten som behandlade ett enskilt ämne vid varje tillfälle. Ämnena avgränsades som följande: *Fiske, naturvärden på land och marina värden; Rörligt friluftsliv samt Framtida samverkan och hur vi ska nå önskvärda mål*. För att ge deltagarna möjlighet att förbereda och samordna sig inför temamötena samt för att använda mötestiden effektivt skickade Länsstyrelsen ut förslag på diskussionsfrågor till samverkansgruppen i god tid innan själva mötena.

Arbetet med samverkansplanen innebar något nytt och var till en början trevande. Syftet med projektet har dock klarnat under arbetets gång och gruppen har glädjande nog nått samsyn kring de intresseområden som har diskuterats. Resultatet finns att läsa i samverkansplanens förvaltningsavsnitt. Alla berörda har förutom möjligheten att vara med på mötena även fått ta del av minnesanteckningar och dokument från dessa. Länsstyrelsen har även besökt fastighetsägare och tillsynspersonal på plats ute i skärgårdarna.

Dialog med markägare sommaren 2010.

Vad är en samverkansplan?

Benämningen *samverkansplan* finns inte i lagstiftningen utan är ett begrepp som har tagits fram och definierats inom det nationella projektet.

Enligt definitionen ska en samverkansplan bland annat uppfylla nedanstående tre kriterier:

- tas fram i nära samarbete mellan länsstyrelserna och berörda målgrupper i projektområdet,
- uppfylla HELCOM:s/OSPAR:s krav på förvaltningsplaner för områden som ingår i nätverket av värdefulla marina områden,
- bidra till att uppnå FN:s konvention om biologisk mångfald.

Syfte och vision

Syftet med Stockholms läns delprojekt har varit att ta fram en samverkansplan som ska utgöra ett dokument för långsiktig förvaltning av BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna. Genom hållbart nyttjande och bevarande av miljön samt genom lokal förankring av samverkansplanen ska områdets värden säkerställas.

Delprojektet har också bidragit till det nationella projektets syften, att:

- uppfylla HELCOM:s krav på att ta fram förvaltningsplaner för de av konventionen utpekade värdefulla marina havsområden, så kallade BSPA (Baltic Sea Protected Areas),
- i enlighet med ekosystemansatsen utveckla en flexibel förvaltningsform med fokus på bevarande och hållbart nyttjande av området,
- bidra till att nå det nationella miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Vision för området

Aktörerna i området har gemensamt kommit fram till en vision för området som ska fungera som ledstjärna vid planering, skötsel och förvaltning:

Bevarandet av områdets unika karaktär ska gå hand i hand med hållbart brukande och hänsynsfullt nyttjande av området.

Områdesbeskrivning

BSPA-området Stora Nassa-Svenska Högarna är beläget längst ut i Stockholms ytterskärgård. Området består, förutom av de skärgårdar som namnet anger, av Ormskär, Lilla Nassa, och Gillöga. Stora Nassa, Lilla Nassa och Ormskär ligger i Värmdö kommun, men det är Lidingö stad som äger och förvaltar Lilla Nassa. Gillöga och Svenska Högarna ligger i Norrtälje kommun.

Områdets gräns ligger cirka 30 kilometer nordost om fastlandet i Värmdö kommun. Från centrala Stockholm är det drygt 60 kilometer eller 33 distansminuter.

Stora Nassa-Svenska Högarna är ett av Stockholms läns totalt fyra BSPA-områden. Här finns de två naturreservaten tillika Natura 2000-områdena Stora Nassa och Svenska Högarna som har fått ge BSPA-området dess namn. En stor del av BSPA-området är också utpekad som ett Ramsar-område, d.v.s. ett våtmarksområde av internationell betydelse enligt Våtmarkskonventionen.

Hela BSPA-områdets areal uppgår till 29 852 hektar varav 19 procent utgörs av skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken. Se även tabell 1 nedan.

Tabell 1. I tabellen framgår hur mycket av områdets totala yta som utgörs av land respektive vatten samt hur stor del som är skyddad genom naturreservat/Natura 2000.

	Areal (ha)	Andel (%)
Total areal BSPA	29 852	100
Land	561	2
Vatten	29 291	98
Skyddat område (enligt 7 kap. MB)	5 718	19

Det finns omkring 100 sakägare som äger mark- och vattenrättigheter i området. Två tillsynsfamiljer turas om att stationera naturreservatet Svenska Högarna året runt, men i övrigt finns inga åretruntboenden på skärgårdarna i BSPA-området.

Delområden

Stora Nassa

Stora Nassa är det västligaste skärgårdsområdet som ligger cirka 70 kilometer nordost om centrala Stockholm. Skärgården består av cirka 400 öar och skär som ligger i väl samlade grupper som skiljs åt av flader och sund. I berggrunden är sprickor fyllda av pegmatit, kvarts eller kalk vanliga. De centralt belägna öarna är klädda med lågvuxen, knotig björkskog medan de yttre till stor del täcks av enbuskmattor. Fuktängar med kalkindikerande växter förekommer också. På ön Stora Bonden finns rester av tidigare odlingsmarker med spår av bland annat slätterängar och hamlade träd. På mindre ängar nära havet har den sällsynta växten dvärglåsbräken påträffats, senaste observationen gjordes dock år 2000.

Inne i skärgården finns många grunda vikar skyddade från vågor som är populära bland både fisk och fågel samt uppskattade av friluftslivet. Många av ögrupperna är fågelskyddsområden där tillträde är förbjudet under stora delar av året för att skydda vissa häckande fågelarter, vilket också gynnar lekande fisk. Större delen av Stora Nassa är skyddat som naturreservat och Natura 2000-område vilket omfattar totalt 2951 ha land och vatten. Öarna omges av klippstränder där permanenta såväl som temporära hållkar kan hittas. I ett av hållkaren hittades i början av 2000-talet större vattensalamander.

Utsikt Stora Nassa.

Bodar på Stora Bonden, Stora Nassa.

Bebyggelsen är koncentrerad till sydöstra delen av ön Stora Bonden och denna del av ön ligger utanför naturreservatet. De drygt tio byggnaderna ligger väl inpassade i skärgårdslandskapet med fasader behandlade endast med järnvitriol för att smälta in så väl som möjligt. Byggnaderna fungerar som bostad och ekonomibyggnader för tillsynsman samt som fritidsbostäder. Stora Nassa ägs av Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse Stora Nassa.

Svenska Högarna

Svenska Högarna ligger längst österut i BSPA-området, cirka 55 kilometer sydost om Norrtälje och är Stockholms skärgårds yttersta utpost mot Östersjön. Naturen är karg med såväl kala klippor som raviner. Jättegrytor, hållkar och isräfflor finns också i området. Växtligheten är mycket sparsam och består mest av krypande enbuskar och mattor av ljung och kråkris. Även Svenska Högarna är skyddat som naturreservat och Natura 2000-område, totalt 2668 ha land och vatten. Inom naturreservatet finns två fågelskyddsområden, öarna Kalken och Lillö.

Storön är den enda ön inom naturreservatet där bebyggelse förekommer. Här finns ett 20-tal byggnader som består av bland annat av bostadshus, uthus och bodar. Ett fåtal av bodarna är privatägda medan resten hör till Skärgårdsstiftelsen samt Fortifikationsverket, den senare är också

Bebyggelse på Svenska Högarna.

markägare. Det finns också ett antal anordningar kopplade till verksamhet på ön (se vidare under avsnittet *Mark- och vattenanvändning*).

Öns västsida är den sida som är mest exponerad för vågor. På den östra sidan finns däremot finns en del skyddade grunda vikar som är mindre vågexponerade, där man bland annat finner hamnen där man lägger till för att ta sig till tillsynsmannabostaden. De skyddade hamnarna i både Stora Nassa och Svenska Högarna är mycket populära utflyktsmål för fritidsbåtar.

Gillöga

Gillöga skärgård ligger mellan ögrupperna Stora Nassa och Svenska Högarna. Gillöga ligger långt ut i ytterskärgården och är en grund och svårnavigerad skärgård som är mycket värdefull för både växter och djur. Öarna är låga med kala renspolade hällar. Området har sannolikt stor betydelse som tillflyktsort och uppväxtplats för många arter i ytterskärgården, det är bland annat ett viktigt tillhåll för gråsäl. Bebyggelsen utgörs av tiotal fiskebodas som återfinns på Västerskäret, Österskäret och Storskäret. Markägare är Skärgårdsstiftelsen samt privatpersoner.

Hällar och flader i Gillöga.

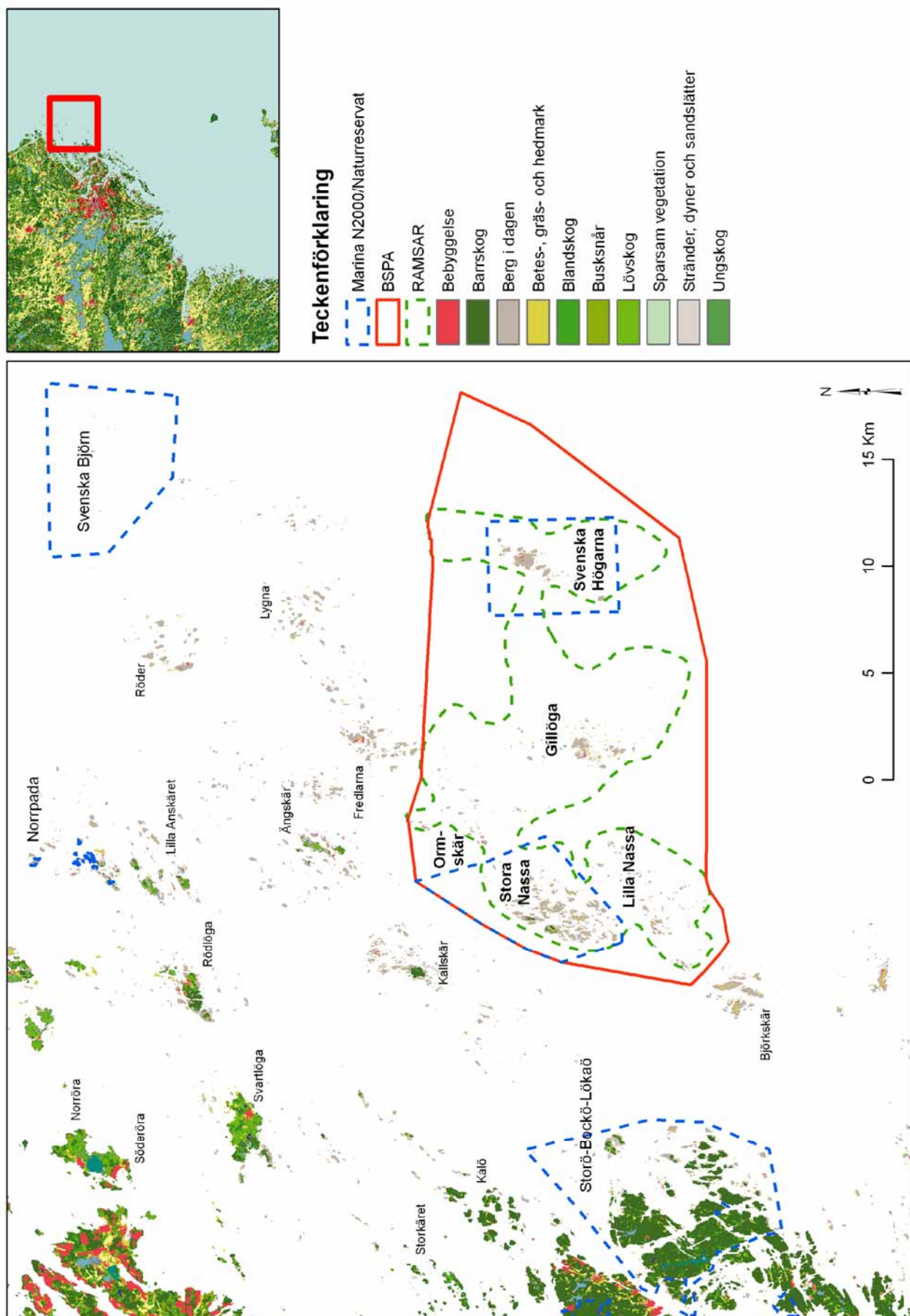
Ormskär och Lilla Nassa

Direkt nordost om Stora Nassa ligger Ormskär som är en relativt gles skärgård med små och karga öar. Här finns tre bodar, två av dessa är belägna på ön Ormskär och en tredje på ön Kakelungsskär. Markägare utgörs av ett större antal privatpersoner.

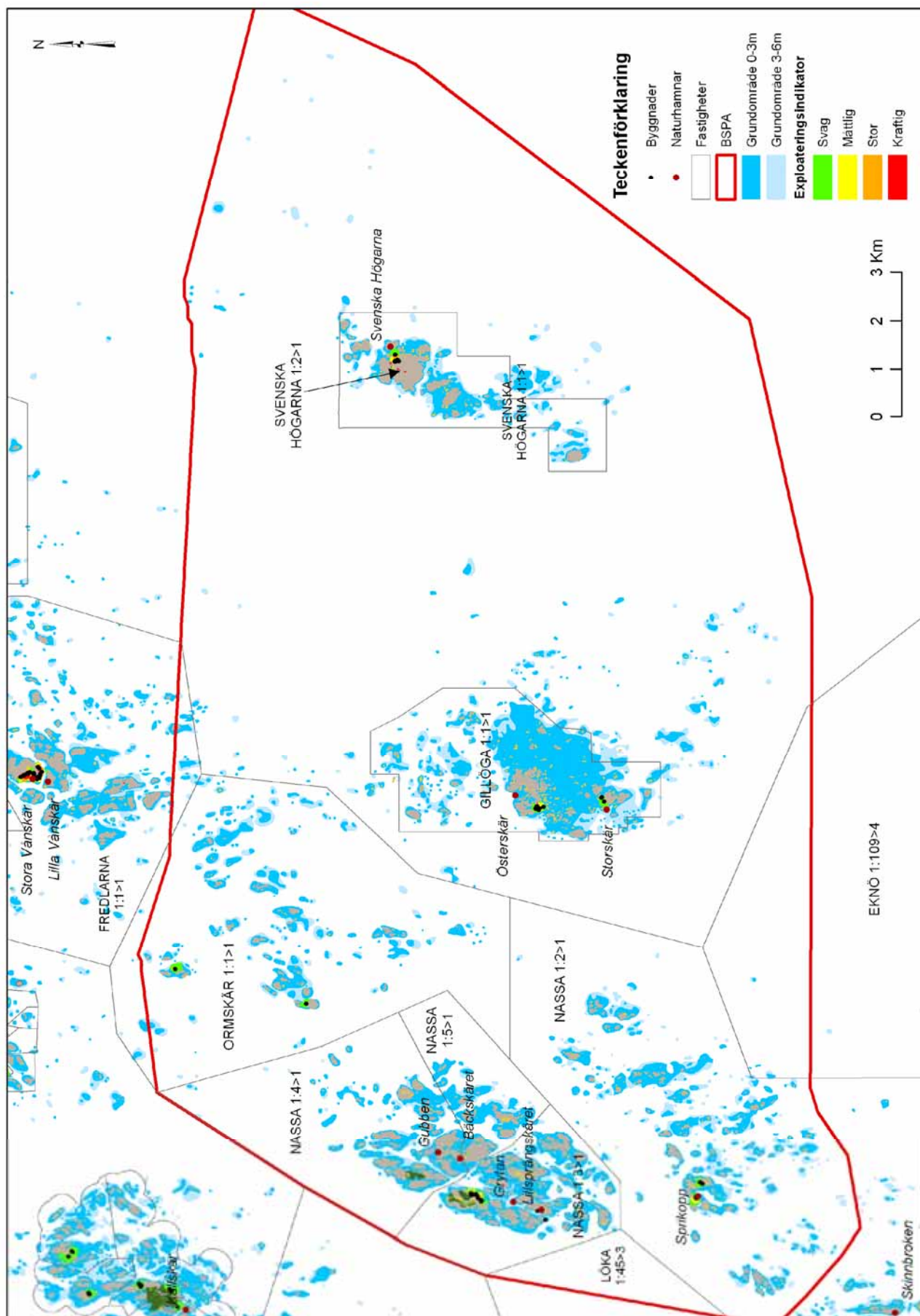
Söder om Stora Nassa ligger Lilla Nassa som också är en något glesare skärgård med en karg natur påminnande om Stora Nassa. Vegetationen karaktäriseras av enbuskar, ljung och kråkris, medan vissa kobbar är helt kala. Det finns också en mindre vik av strandängskaraktär. Bebyggelsen utgörs av ett tiotal fiskebodar som finns på öarna Storskäret och Sprickopp. Lilla Nassa ägs av Lidingö stad men ligger administrativt inom Värmdö kommun.

Figur 3 visar en översiktskarta över BSPA-området med skärgårdarna Ormskär, Lilla Nassa och Gillöga samt naturreservaten tillika Natura 2000-områdena Stora Nassa och Svenska Högarna. Området innehåller också ett Ramsarområde, det vill säga ett våtmarksområde av internationell betydelse. Kartan illustrerar också de naturtyper som finns i området. Gradienten från skogsklädda öar till nästintill trädfria skär framträder då man jämför BSPA-området med öarna närmre fastlandet.

Kartan i figur 4 visar fastighetsgränser samt byggnation och exploatering inom området. På kartan framgår också grundområden samt var de mest besökta naturhamnarna är belägna.

Figur 3. Översiktskarta över BSPA-området.

Figur 4. Kartan illustrerar bland annat fastighetsgränser, grundområden och naturhamnar inom BSPA-området.

Regelverk med mera gällande för området

De formella regelverk som gäller i området utgörs av områdesskydd i form av naturreservat, Natura 2000-områden, fågelskyddsområden och strand-skydd. Även kommunernas översiktsplaner fyller en viktig funktion då dessa fungerar som vägledning och instrument för den fysiska planeringen och anger därmed hur kommunerna avser använda området. Området berörs även av flera riksintressen vilket också styr den fysiska planeringen genom att de ska vägas in i tillstånds- och dispensprövningar.

Området är också utpekade som särskilt värdefullt av de internationella konventionerna HELCOM och Ramsar (även kallad Våtmarkskonventionen), framför allt på grund sin orördhet och sina höga naturvärden. Det är genom HELCOM som området fått sin BSPA-utnämning. Dessa utpekanden innebär i sig ingen reglering eller skydd av området. Däremot innebär utpekandena vissa åtaganden som Sverige som medlemsstat har att följa. Länsstyrelsen har också utsett Stora Nassa till ett så kallat hänsynsområde, med rekommendationer kring vistelsen i området som inte är formellt bindande utan bygger på frivillighet.

Nedan presenteras de olika skyddsformerna samt utnämningarna i området närmre.

Naturreservat

I naturreservaten Stora Nassa och Svenska Högarna gäller särskilda föreskrifter och skötsel som framgår av naturreservatens beslut och skötselplaner. Naturreservaten bildades år 1965 respektive år 1976 med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken. Beslut och skötselplaner är för närvarande under revidering för att anpassa informationen om samt förvaltning och skötsel av områdets marina miljöer till nya marina kunskapsunderlag. Samverkansplanens målsättningar och åtgärder bör vara förenliga med dessa dokument.

Informationsskylt och folderlåda på Stor-Sprängskäret, Stora Nassa.

Natura 2000

I BSPA-området finns två Natura 2000-områden som sammanfaller med naturreservatens gränser.

Natura 2000 är ett europeiskt ekologiskt nätverk och inom ett Natura 2000-område gäller särskilda bestämmelser enligt miljöbalken. Bland annat råder tillståndsplikt för åtgärder i eller i anslutning till Natura 2000-området som kan skada utpekade arter och habitat inom Natura 2000-området enligt 7 kap. 28a § miljöbalken. Särskilda bevarandeplaner finns framtagna för Natura 2000-områdena. Dessa planer kan, till skillnad från naturreservatens skötselplaner, reglera aktiviteter även utanför själva området om de bedöms påverka områdets utpekade bevarandevärden.

Både Stora Nassas och Svenska Högarnas bevarandeplaner fastställdes år 2007 och ska revideras då behov uppstår. Naturreservatens skötselplaner ska vara koordinerade med bevarandeplanerna. I bevarandeplanerna finns beskrivningar över särskilt utpekade naturtyper och arter samt bevarandemål och bevarandeåtgärder. Utpekade naturtyper och arter som ingår i området presenteras i tabell 5 och 6 under rubriken *Bevarandevärden*, sida 47.

Fågelskyddsområden

Inom BSPA-området finns tre fågelskyddsområden som överlappar naturreservaten/Natura 2000-områdena. Dessa har upprättats med stöd av 7 kap. 12 § miljöbalken för att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid. I fågelskyddsområdena råder bl.a. tillträdesförbud under en viss period på året, se tabell 2. Fågelskyddsområdena i Svenska Högarna upprättades framför allt med avseende på de olika alkfåglar som häckar inom området, medan grunden till fågelskyddsområdet i Stora Nassa bland annat baseras på att svärtan här haft sitt starkaste fäste i skärgården.

Tabell 2. I tabellen presenteras de tre fågelskyddsområdena som ligger inom BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna.

Namn	Tillträdesförbud	Lokalisering	Areal (ha)	Kommentar
Stora Nassa	1/2 - 15/8	Del av NR Stora Nassa	439,14	Fågelskyddsområdet är uppdelat i sju delområden
Kalken	1/4 - 31/7	Del av NR Svenska Högarna	11,47	
Lillö	1/4 - 31/7	Del av NR Svenska Högarna	19,12	

Vigghona.

Strandskydd

Generellt strandskydd gäller i hela området enligt 7 kap 13-17 §§ miljöbalken, 100 meter på båda sidor om strandlinjen. Nästan alla öar inom BSPA-området är så små att det generella strandskyddet täcker in hela öarnas areal. Det är endast öarna Stora Bonden och Stor-Prackharan, båda inom naturreservatet Stora Nassa, som är så stora att de centrala delarna inte täcks av strandskyddet. Genom att de, med undantag av det bebyggda området på Stora Bonden, ligger inom naturreservat så skyddas de ändå från viss exploatering.

Syftet med strandskyddet är att långsiktigt trygga allmänhetens tillgång till strandområden. Dessutom ska strandskyddet bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. För att tillgodose syftet med strandskyddet är det förbjudet att vidta vissa åtgärder, bland annat att uppföra nya byggnader eller anlägga bryggor och andra anordningar i vatten. Det går dock att få dispens från strandskyddet om särskilda skäl finns. Särskilda skäl är till exempel att området behöver tas i anspråk för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området.

Riksintresse

BSPA-området ingår i ett större område som är av riksintresse enligt såväl 4 kap. som 3 kap. miljöbalken. Ett område kan klassas som riksintresse enligt miljöbalken om det har så speciella värden eller speciella förutsättningar att de bedöms vara betydelsefulla för riket. I ett område av riksintresse får områdets värde eller betydelse inte påtagligt skadas genom ändrad markanvändning. Riksintresset väger tyngre än ett eventuellt motstående lokalt allmänintresse.

I miljöbalkens 4 kap. anges vissa områden med höga natur- och kulturvärden som riksintressen uttryckligen i lagtexten och är följaktligen beslutade av riksdagen. Hela Stockholms kust- och skärgård är med hänsyn till de samlade natur- och kulturvärdena av riksintresse enligt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ miljöbalken. Det betyder att exploateringsföretag och andra ingrepp som påtagligt kan skada områdenas samlade natur- och kulturvärden inte tillåts. Vidare betyder det att fritidsbebyggelse endast får komma till stånd i form av komplettering till befintlig bebyggelse.

Enligt miljöbalkens 3 kap. kan ett område också vara av riksintresse på grund av sina speciella natur-, kultur-, eller friluftslivsvärden eller om det är av stor betydelse för vissa vitala samhällsintressen (kommunikationer, energiproduktion, fiske etc.). Områden kan också vara av riksintresse för totalförsvaret. Riksintressena utses genom en dialog mellan statliga myndigheter och kommunerna. Områden kan vara värdefulla på flera grunder där riksintressen överlappar varandra, och om det finns motstridiga riksintressen gör Länsstyrelsen en avvägning och prioriterar det riksintresse som bäst främjar långsiktig hushållning av mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt. Hela BSPA-området ingår enligt 3 kap. 6 § miljöbalken i riksintresse N1 för naturvård och F1 friluftsliv, delar av området är även av riksintresse för kulturmiljövården.

Kajak i Lilla Nassa skärgård.

Den samlade motiveringen för riksintresse naturvård Stockholms skärgård (yttre delen), lyder:

”Stockholms skärgård utgör ett världsunikt landskap med utomordentligt stora värden. Skärgårdslandskapet omfattar mer än 30 000 öar och präglas av vackert slipade granit-/gnejsklippor, en sparsam men intressant växtlighet, ett rikt fågelliv samt värdefulla brackvattenmiljöer. Skärgårdsområdet är en övergångszon till högre salthalt söderut och utgör nordligast utbredningsområde för ett antal marina arter. Variation av exponering och hydrografi inom området ger stor variation i artförekomst/artsammansättning - mångsidighet. Genom områdets orördhet och vidsträckta areal utgör det ett viktigt referensområde. Utskärgården bär spår av gammal kulturpåverkan. Området har utomordentligt stora värden och är intensivt utnyttjat av det båtburna friluftslivet. Fågellivet präglas av dykänder och måsfåglar, med ejdern som karaktärsfågel. Skärgården utgör landets starkaste fästen för havsörn.”

Det samlade värdeomdömet för riksintresse friluftsliv Stockholms skärgård (yttre delen), lyder:

”Stockholms ytterskärgård intar som helhet en särställning i länets natur. Det största värdet för friluftslivet ligger i den goda tillgången på naturhamnar och de mycket höga naturvärdena. Ytterskärgårdens mosaik av öar, kobbar och skär ger praktiskt taget outtömliga möjligheter för båtlivet men även för fiske, kanoting och naturstudier. Vintertid ges vid gynnsamma isförhållanden unika möjligheter till långfärdsåkning på skridskor.”

Översiktsplaner

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan vilken antas av kommunfullmäktige. Av översiktsplan ska framgå grunddragen av den avsedda användningen av mark- och vattenområden. Vidare ska framgå hur kommunen avser att tillgodose riksintressena. Vid upprättande av översiktsplan ska kommunen samråda med länsstyrelsen, regionplaneorgan och berörda kommuner. Vidare ska de myndigheter samt de sammanslutningar och enskilda i övrigt som berörs av förslaget ges möjlighet att lämna

synpunkter på planförslaget. Innan översiktsplan antas ska den ställas ut. Länsstyrelsen ska i samband härmed avge ett så kallat granskningsyttrande där det ska framgå om staten är överens med kommunen om hur riksintressena ska beaktas. Granskningsyttrandet ingår sedan som en del i den antagna planen.

Värmdö kommuns översiktsplan, antagen juni 2003, redovisar att ytterskärgården i sin helhet är av riksintresse för både naturvård och friluftsliv. Ytterskärgården har stora värden och är intensivt använt av det båtburna friluftslivet. Kommunens inriktning är att ingen ny exploatering får komma till stånd i dessa områden. Kommunen anger att de kommer att vara restriktiva med att ge tillstånd för ny- och tillbyggnader samt andra företag som kan påverka riksintressena negativt, som till exempel anläggningar för marinor, muddring, kommunikationsmaster och vindkraftverk. Vidare anser kommunen att strandskyddsdispenser ska prövas restriktivt. För närvarande pågår arbete i kommunen med att ta fram en ny översiktsplan

Enligt Norrtäljes fördjupade översiktsplan för skärgården, antagen augusti 2005, vilken utgör ett komplement till översiktsplanen antagen april 2004, ska inte några nya fritidshusområden etableras inom skärgårdszonen. Detta följer av bestämmelserna kring riksintresse enligt 4 kap. 4 § MB och är lagkrav. Komplettering kan endast ske med enstaka fritidshus i anslutning till eller inom befintliga fritidshusområden eller annan samlad bebyggelse. Här måste dock en prövning ske från fall till fall utifrån de naturgivna förutsättningarna att ordna dricksvatten och avlopp. Kommunens uppfattning är att Svenska Högarna bör fortsätta att vara en öppen och tillgänglig del i ytterskärgården oavsett huvudman.

Hänsynsområde

Stora Nassa är ett av två så kallade hänsynsområden i Stockholms län. Syftet med hänsynsområden är att bevara särskilt lugna och fridfulla områden för besökare vilket även kommer djurlivet tillgodo. Hänsynsområden införs av Länsstyrelsen tillsammans med berörda kommuner men har ingen juridisk status utan bygger på frivillighet, hänsyn och omtanke. Tanken med hänsynsområden är också att tillämpa lokal delaktighet genom att tillsynen sköts av de som vistas i området och man har möjlighet att upplysa om hänsynsrekommendationerna om man är störd.

Besökare i hänsynsområden uppmanas att:

- hålla låg fart, högst 5 knop,
- undvika att orsaka svall för förtöjda båtar eller badande,
- använda motorn så lite som möjligt och undvika tomgångskörning,

- inte köra jolle med utombordsmotor i onödan,
- undvika bullrande eller på annat sätt störande vattenlek,
- dämpa musik och prat,
- inte släppa ut toalettavfall.

Under somrarna 2009 och 2010 har Länsstyrelsen genomfört undersökningar bland besökare i Stora Nassa. Båda somrarna dominerade segelbåtsburna besökare i undersökningen. De flesta besökare stannade i området i minst en natt, många stannade fler nätter, och det var en mycket stor andel som besökte området varje år. I stort sett alla tillfrågade besökare var positiva till att området var ett hänsynsområde. Framför allt tyckte de tillfrågade att det var bra med en sänkt hastighetsgräns från 7 till 5 knop. För övrigt framgick att besökarna generellt ansåg att intentionerna att följa rekommendationerna var goda, men att de kunde vara svåra att leva upp till. Till exempel finns vissa problem med buller från andra båtar och besökare. Eventuella problem med buller trodde man framförallt berodde på en hög koncentration av båtar på liten yta. I 2010 års undersökning kommenterade flera att rekommendationerna för hänsynsområdet borde vara självklara i hela skärgården/alla ögrupper.

Sommaren 2010 gjordes en kort enkätundersökning även i Svenska Högarna, Gillöga och Lilla Nassa för att få information om besökarnas inställning till en eventuell utvidgning av hänsynsområdet i Stora Nassa. Undersökningen baseras dock bara på drygt 30 svar. Majoriteten besökte området återkommande och alla uttryckte att det vore bra med en utvidgning av hänsynsområdet. Dock upplevdes vissa problem med buller och nedskräpning på Svenska Högarna och Lilla Nassa. Bullret på Svenska Högarna kan till stor del härledas till det dieselaggregat som finns placerat på Storön.

BSPA - Baltic Sea Protected Area

Sverige har genom Helsingforskonventionen (HELCOM) åtagit sig att skydda ett nätverk av kustområden och marina livsmiljöer. De områden som är belägna längs östkusten kallas för Baltic Sea Protected Areas, BSPA-områden. Ett av dessa är Stora Nassa - Svenska Högarna.

HELCOM består av de nio Östersjöstaterna varav åtta EU-medlemmar samt Ryssland. Det är HELCOM som fattar beslut om att utnämna större värdefulla marina områden till så kallade BSPA-områden. De första områdena utsågs redan år 1994 till BSPA, Stora Nassa - Svenska Högarna var ett av dessa. Att det blev utpekat beror framförallt på värden knutna till dess orördhet och unika ytterskärgårdsskäraktar. Bland de kriterier som angetts vid utpekandet nämns bland annat att området hyser höga marina, geologiska och regionala biologiska värden. Habitatet är ekologiskt

värdefulla och hotade/minskande, framför allt på grund av påverkan av mänsklig påverkan. Området är också värdefullt för många arter, till exempel som rast- eller häckningsområde för flyttande fåglar. År 2007 genomförde Naturvårdsverket i samarbete med Länsstyrelserna en översyn av alla BSPA-områden och då korrigerades gränserna för området för att bättre avgränsa och rama in de mest värdefulla delarna.

Ramsarområde

Större delen av BSPA-området är utpekade som ett Ramsarområde, det vill säga ett våtmarksområde av internationell betydelse enligt Ramsar-konventionen, även kallad Våtmarkskonventionen.

Ramsarkonventionen skrevs under år 1971 i den iranska staden Ramsar och har i dagsläget 160 medlemsländer över hela världen. Åtagandet att bevara Ramsarområdena innebär att områdets ekologiska karaktär inte får försämrats och att eventuellt utnyttjande ska ske på ett långsiktigt hållbart vis. Alla svenska Ramsarområden är utpekade som riksintressen för naturvården och ska så långt möjligt skyddas mot skada på natur- och kulturmiljön. Inom Ramsarområden råder förbud mot markavvattning. De kriterier som står till grund för utpekandet av området Stora Nassa – Svenska Högarna baseras på områdets innehav av en representativ, ovanlig eller unik våtmarkstyp. Andra kriterier har att göra med områdets betydelse för bevarandet av biologisk mångfald, känsliga arter och ekosystem.

Besökare i skärgården.

Mark- och vattenanvändning

Historisk mark- och vattenanvändning

Det finns förhållandevis få historiska kartor som visar markanvändandet i ytterskärgården. Det man ändå vet är att skärgården generellt sett var hårt nyttjad för bland annat jordbruk och betesdrift. Dessa näringar har oftast kombinerats med fiske som har varit en viktig del av försörjningen för befolkningen i hela Stockholms skärgård. Yrkesfiskets betydelse i skärgården i stort har dock minskat under en lång följd av år. Förutom Ormskär så har alla skärgårdar varit viktiga hamnfiskeplatser från medeltiden och in på 1900-talet. Hamnfiske är ett samlingsnamn för såväl statligt som privatägt fiske. Även jakten har varit betydelsefull för skärgårdsbefolkningens försörjning i området. Ögrupperna liksom hela Stockholms ytterskärgård i övrigt ingår i ett riksintresse för kulturmiljövården kallat "Ytterskärgårdens jakt- och fiskeplatser".

Lilla Nassa var under Gustav Vasas tid en kronohamn för utskärsfisket, det vill säga att kronan tog in skatt från fiskarna i form av strömming. På 1600-talet sålde kronan av Lilla Nassa tillsammans med Björkskär till en adelsman. Under 1700-talet köpte därefter lidingöbon Jan Betulin Lilla Nassa samt Björkskär och genom hans testamente tillföll skärgårdarna så småningom Lidingö stad.

Även Gillöga tillhörde kronans hamnfiske och är tillsammans med Svenska Högarna en av få ytterskärgårdar där det har funnits ett kapell. Det vittnar om att ögrupperna varit välbesökta fiskeskär. I häradsekonomiska kartan från 1901-1906 framgår att det har funnits en skattlagd lägenhet på Gillöga, vilket innebär att man vid något tillfälle har gjort en värdering av fastighetens avkastning. I Svenska Högarna bedrevs jakt på utter, säl och fågel i anslutning till säsongsfisket. Svenska Högarna har växelvis ägts av staten och privata aktörer.

Stora Nassa är en av få ytterskärgårdar där det har funnits en bofast befolkning från 1700-talet ända in på 1900-talet. Som mest bodde sex familjer med får och nötkreatur på Stora Bonden mot slutet av 1800-talet. Vid sidan av fiske och jakt bedrevs även ett småsakligt husbehovsjordbruk. Häradsekonomiska kartan visar att det fanns fyra bostadshus och två ekonomibyggnader på Stora Nassa. Fyra områden på huvudön Stora Bonden redovisas som äng, däremot redovisas ingen åkermark.

Också på norra delen av Storön i Svenska Högarna fanns en äng. Häradsekonomiska kartan innehåller dock ingen information om den historiska markanvändningen från början av 1900-talet för Ormskär och Lilla Nassa.

Lövängen på Stora Bonden.

Nuvarande mark- och vattenanvändning

Idag används skärgårdarna främst som semestervistelse för fastighetsägarna och det rörliga friluftslivet. På Svenska Högarna bedrivs dock verksamhet året runt, bland annat i form av en väderstation för SMHI, en mobilmast samt ringmärkning av fåglar i forskningssyfte. Verksamheten innebär att Storön är bemannad året runt. Här finns också ett mindre vindkraftverk som ej är i drift. Av de areella näringarna återstår i stort sett endast något fiske medan åkerbruk och djurhållning har försvunnit. På ön Stora Bonden i Stora Nassa sker ännu viss hävd i form av ängsslåtter.

Friluftsliv

Friluftslivet i området är övervägande båtburet. Det finns ingen reguljärtrafik hit ut, så besökarna kommer med egen båt, alternativt på en dagsutflykt med en chartrad turbåt. Både Stora Nassa och Svenska Högarna, där det finns flest skyddade naturhamnar, är mycket populära utflyktsmål under sommarhalvåret. Under högsommarveckorna besöker ibland flera hundra båtar dagligen Stora Nassa skärgård. Naturhamnarna är i dessa områden mycket välbesökta även nattetid. År 2007 utfördes en översiktlig undersökning av bottenarna i Stora Nassa med avseende på fysisk påverkan från båtlivet i form av propeller- och ankringsskador. Syftet med undersökningen var beskriva omfattning och typ av skador på bottenarna samt undersöka effekter på bottenmiljöerna. Ankringsskador observerades men kunde sammanfattas som försumbara i området. Inga skador på växtlighet

Hamnen på Sprickopp, Lilla Nassa.

observerades som indikerade en fysisk påverkan från båtpropellrar. Då Stora Nassa är den skärgård som utsätts för högst tryck vad gäller båtbesök är påverkan troligtvis liten även i de övriga skärgårdarna.

Enligt föreskrifterna för naturreservatet Stora Nassa ska besökare som kommer i grupp med över 12 personer ta kontakt med Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse Stora Nassa för planering av besök. En sådan grupp får endast landstiga på ön Stora Bonden. Eftersom området är välbesökt och störningskänsligt ger detta möjlighet att informera och leda besökare rätt i naturreservatet.

I övriga områden är båtlivet mer begränsat. I Ormskär och Gillöga har antalet besökande kajakpaddlare ökat de senaste åren. Bland annat förekommer det att paddlare blir utkörda av chartrade ribbåtar. Paddlarna tältar i skärgårdarna och ribbåtarna kör ut mat. Dessutom har leder markerats på land i grunda, störningskänsliga områden.

Forskning och utbildning

SMHI, Stockholms universitet och andra aktörer bedriver eller har bedrivit miljöövervakning och forskning på Storön vid Svenska Högarna. Det rör sig framförallt om väderobservationer, men även insamling av biologisk information och miljöinformation. Eftersom flera forskningsprojekt efterlämnar permanenta strukturer fastmonterade i hållar ger ön inte ett lika orört intryck som de övriga öarna i området.

Fiske från båt.

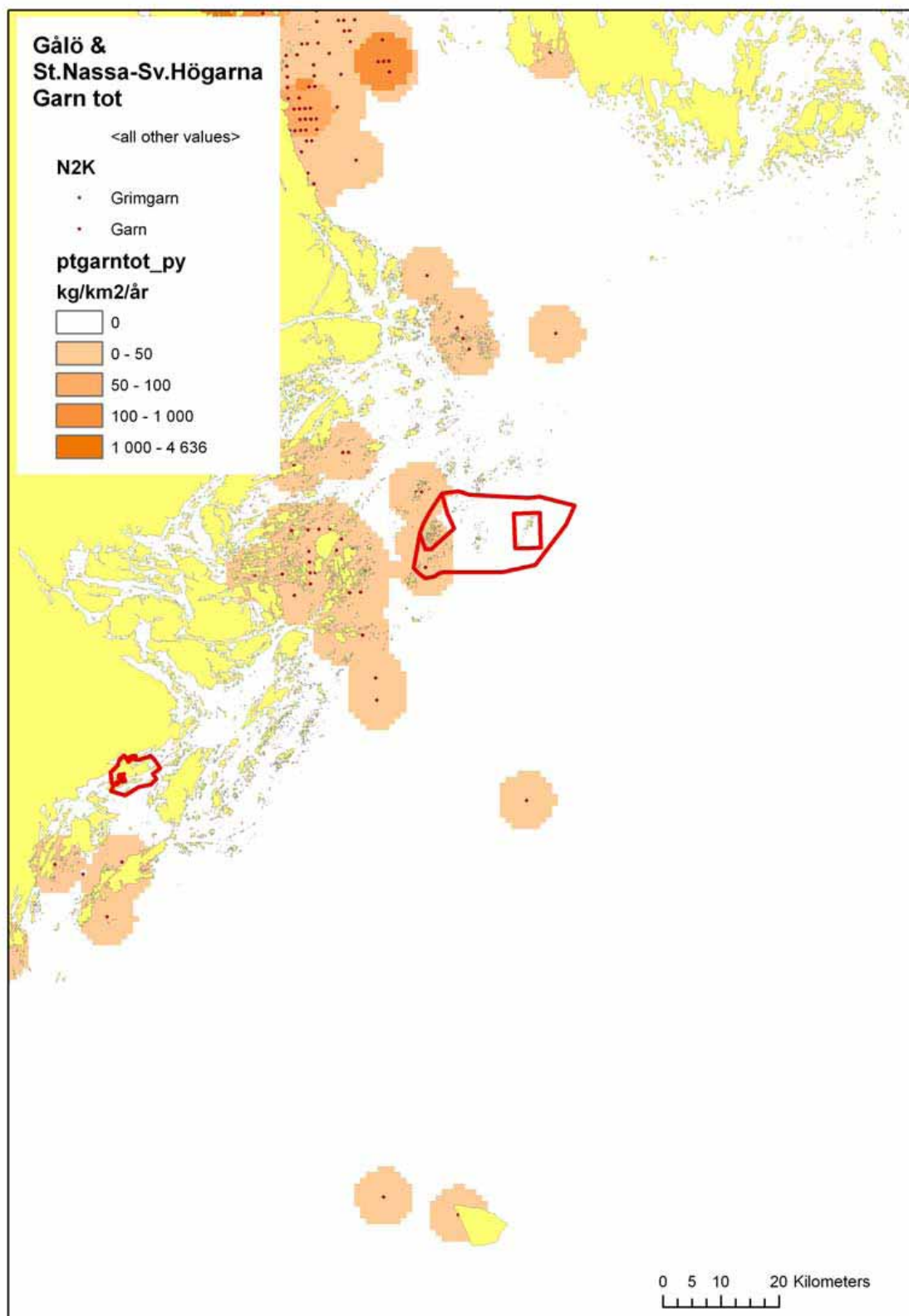
Fiske

Inom BSPA-området bedrivs fiske framför allt av fiskerättsägarna i form av husbehovsfiske, främst med nät. Det sker även visst sportfiske av tillrest båtfolk, till exempel med kastspö. Det finns också en yrkesfiskare i området som bedriver garnfiske kring Stora och Lilla Nassa, men eftersom tillgången på fisk är relativt låg idag så är yrkesfisket mycket begränsat. De arter som fiskas är framförallt strömming, sik och plattfisk och under senare år även i viss mån torsk. Genom analyser gjorda inom ett projekt som Fiskeriverket och Naturvårdsverket arbetar med rörande reglering av fiske inom marint skyddade områden, har man bland annat tagit fram rasterkartor över totalfångst per fiskeri i detta område, se figur 5. Rapport kring detta projekt ska publiceras 2011.

Trålgränsen går genom yttre delen av området vilket medför att stora delar av området genom fiskelagstiftningen är skyddad mot trålning medan trålning är tillåten i en mindre del av området. I dagsläget sker dock inte någon trålning inom BSPA-området.

Yrkessjöfart

Ingen reguljär båttrafik finns i BSPA-området. Yrkessjötrafiken utgörs av vissa turbåtar, kustbevakningen, sjöräddningsbåtar, sjömättningsfartyg, lotsbåtar och Sjöfartsverket arbetsbåtar.

Figur 5. Pilotområden Gålö och St.Nassa-Sv.Högarna. Garnfiske. Totalfångst av redskap i kilo per kvadratkilometer och år beräknat som ett medel för data mellan 2007 och 2009. Punkter visar sättpositioner för aktuellt fiskeri.

Bevarandevärden

Områdets orördhet ute i ytterskärgården med låg exploateringsgrad och lång historia som hamnfiskeplatser gör att det har såväl höga naturvärden som kulturvärden samt är av stor betydelse för friluftslivet. Dessa bevarandevärden är anledningen till att området har pekats ut som värdefullt i såväl nationella som internationella sammanhang.

Biologi

BSPA-området är av typisk ytterskärgårdskaraktär med en för Östersjön rik flora och fauna såväl på land som i vatten. Den låga exploateringsgraden är tämligen unik vilket ger djur- och växtlivet goda förutsättningar.

Marina värden

Länsstyrelsen har låtit utföra marinbiologiska undersökningar av bottenlevande flora och fauna samt ett provfiske inom BSPA-området. Undersökningarna, som utförts i Stora och Lilla Nassa, Gillöga samt Svenska Högarna, visar att dessa områden har höga eller mycket höga naturvärden. I tabell 3 på sidan 41 presenteras en förteckning över rapporter kring de marinbiologiska inventeringar som utförts inom BSPA-området. De marina naturvärdena utgörs av vegetationsklädda hårbottenmiljöer, kraftiga blåstångsbälten med relativt stor djuputbredning samt artrika rödalgs- och musselsamhällen. I de skyddade, grunda vikarna och fladorna finns en del påväxt av fintrådiga alger på blåstången, men det förekommer också kransalger. Det är sådana lokaler som bland annat utgör lek- och uppväxtområden för fisk. Även de djupare icke-vegetationsklädda mjukbottenarna är värdefulla födosökslokaler för fisk.

Skärgårdarna Lilla Nassa och Gillöga innehåller områden som är mer eller mindre skyddade från vågor, vilket ger bottnar av mellan- och innerskärgårdskaraktär trots sitt läge i ytterskärgården. En inventering av bottnar mellan 0-10 m djup år 2008 visade på en normal artrikedom i området med avseende på makroalgerna. Undersökningsområdets varierande botten typer och vågexponeringsgrader bidrar till en bred artsammansättning i bottensamhällena.

De skyddade till måttligt vågexponerade hårbottenarna på 0-6 m djup täcks av ett tätt och artrikt blåstångsbälte. Flera arter som förknippas med ytterskärgård och hög miljöstatus förekommer, till exempel mörkgrön bergborsting (*Cladophora rupestris*), rödblasmattor (*Coccotylus/Phyllophora*) under tången och stora gaffeltångsindivider (*Furcellaria lumbricalis*).

I inte fullt så vågexponerade områden mellan skär och i vikar består blåstångssamhället av stora och kraftiga, men relativt glesa, ruskor. Bottnarna under blåstången är sedimentrika med sparsam vegetation.

Blåstång.

Inventering av bottarna.

Påväxtalger på blåstång.

Mjukbottenarna täcks av lösa alger och ett glest, artfattigt kärlväxtsamhälle, men även kransalgerna grönsträse (*Chara balthica*), skörsträse (*Chara globularis*) och havsrufse (*Tolypella nidifica*), förekommer i fläckvis täta bestånd.

Den observation av blåstång som noterades på största djup gjordes i Lilla Nassas skärgård där blåstång observerades på 6,8 m djup. Blåstångens djuputbredning i Lilla Nassa och Gillöga är jämförbar med närliggande områden och ingen stor förändring i djuputbredning verkar ha skett under de senaste 10 åren. Blåstångens djuputbredning i skärgårdarna Stora Nassa, Lilla Nassa, Gillöga och Svenska Högarna är emellertid relativt liten i jämförelse med andra ytterskärgårdar i Stockholms län.

I inventeringen år 2008 var de fintrådiga brunalgerna tråd-/brunslick (*Ectocarpus/Pylaiella*) vanliga både på hårbottenar och som påväxt på andra alger och växter.

Massförekomst av fintrådiga alger som täcker andra alger och växter förknippas ofta med övergödning.

Tabell 3. Förteckning över marinbiologiska inventeringar inom BSPA-området

Marinbiologiska inventeringar
Gillöga och Lilla Nassa. Marinbiologisk undersökning och naturvärdesbedömning av grunda bottenar. Länsstyrelsens rapport 2009:8.
Marin naturinventering av Stora Nassa. Länsstyrelsens rapport 2008:4.
Båtlivets inverkan på havsbottenarna i Stora Nassa. Länsstyrelsens rapport 2008:5.
Svenska Högarna. Marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning. Länsstyrelsens rapport 2007:1.
Kartläggning av marina naturtyper. En pilotstudie i Stockholms län. Länsstyrelsens rapport 2005:21.
Dykinventering av de grunda bottenarnas vegetation i Stockholms skärgård. Kautsky, H. 1994. Underlag för regional miljöövervakning. Technical report no 18. Institutionen för systemekologi. Stockholms universitet.
GRUNDA. Länsstyrelsens databas med data kring basinventering i Stora Nassa. 2007.

Marin fauna

Undersökningar har visat att det finns både söt- och saltvattensarter av fisk i området. I såväl BSPA-området som i de yttre delarna av ostkustens skärgårdar har dock bestånden av rovfiskar som gädda och abborre i det närmaste försvunnit. Anledningen är rekryteringsstörningar som sannolikt är orsakade av storskaliga förändringar i egentliga Östersjön. Under 2010 har yngelundersökningar genomförts i utvalda områden. Resultaten visade som väntat att det inte förekommer rekrytering av sötvattensarter i området.

Plattfiskar och kantnålar utgör en del av fiskfaunan i skärgården.

Senare års studier har visat att tillgången på rovfisk har stor betydelse för de lokala ekosystemens funktion då avsaknaden av rovfiskar kan öka påväxten av fintrådiga alger på övrig vattenvegetation.

Till den marina faunan bör också nämnas säl. Framför allt Gillöga utgör ett viktigt tillhåll för gråsäl som tilltalas av de låga och flacka öarna. Gråsälens i Östersjön har gått tillbaka kraftigt under 1900-talet som en följd av försämringen av Östersjöns status. Under tidigt 1990-tal började dock populationen återhämta sig och har tillväxt med cirka 7-8 procent per år fram till 2010.

Fågelfauna och övrig fauna

Området hyser en intressant fågelfauna och i naturreservaten ingår flera fågelskyddsområden. Svenska Högarna anses vara en av länets finaste fågellokaler både vad gäller sträckande och häckande arter. Bland de senare kan nämnas labb och grågås. Området hyste under lång tid länets största kolonier med alkfåglar (tordmule, sillgrissla och tobisgrissla). Dessutom häckar här jorduggla, vilket är mycket ovanligt i södra och mellersta Sverige. Även Gillöga skärgård är en viktig fågelokal med bland annat kolonier av tordmule och tobisgrissla samt svärta och vigg. De östra delarna av Gillöga skärgård är också ett viktigt ruggningsområde för ejder. I Stora och Lilla Nassa var länge det stora antalet svärter utmärkande för fågellivet, arten hade länets starkaste fäste i Stora Nassa.

Ruvande åda.

Sillgrisslor och tordmule. Bilden är tagen på Stora Karlsö.

Fågelbestånden i området har förändrats under de senaste årtiondena, vissa arter har ökat medan andra har minskat. Jämförelser har gjorts mellan kustfågelinventeringar gjorda på 1970-talet och inventeringar år 2009, samt genom observationer från fastighetsägare, fågelorganisationer och tillsynspersonal.

Jämförelsen visar att det framför allt är tordmule och sillgrissla som har ökat. Genom framgångsrika räddningsprojekt har också den en gång utrotningshotade havsörnen återhämtat sig i Stockholms skärgård och häckar nu med två par i BSPA-området. Ytterligare arter som har ökat är till exempel korp, kråka, skarv, gråhäger, knölsvan och grågås, men den generella trenden för skärgårdens fågelliv är nedåtgående. Framför allt minskar ejdern kraftigt. Ejder är en typisk fågelart för ytterskärgården och innan 1920-talet var det bara i ytterskärgården den häckade. Även svärta, tobisgrisslor och gråtrut har minskat. I tabell 4 visas resultaten från den senaste kustfågelinventeringen.

Förklaringen till förändringarna är inte klarlagda eftersom det rör sig om komplexa sammanhang. Orsaken finns sannolikt att hämta i det faktum att Östersjön genomgått mycket stora förändringar under de senaste 100 åren. Det som lokalt kan påverka fågelbestånden är bland annat att mink etablerat sig på öarna samt det ökande antalet havsörnar och korpar. Även störning från besökare i eller nära fågelskyddsområden kan påverka fågelbestånden, likaså den pågående förbuskningen av öarna. Många fastighetsägare upplever det ökande antalet kråkor, korp och skarv negativt.

Till den övriga faunan kan nämnas huggorm, vattensalamander och paddor.

Naturtyper och arter enligt Natura 2000

Det finns en stor variation av naturtyper på land, allt ifrån maritim lövskog på Stora Bonden i Stora Nassa skärgård till det karga och kala ytterskärgårdslandskapet i Ormskär.

I de bevarandeplaner som har upprättats för Natura 2000-områdena Stora Nassa och Svenska Högarna listas de habitat och arter som ligger till grund för utpekandet som Natura 2000. Dessa habitat och arter är värdefulla ur ett Europeiskt perspektiv och ska bevaras långsiktigt. Närmre beskrivningar av naturtyperna och arterna finns att tillgå i bevarandeplanerna men visas nedan i tabell 5 och 6. I bevarandeplanernas förvaltningsdel finns mål för de biologiska bevarandevärdena samt åtgärder för att minimera hoten mot dessa. I dagsläget är dock bevarandeplanerna i behov av kompletteringar angående de marina värdena samt mål kring dessa.

I Stora Nassas reservatsområde utgörs 57 procent av området av olika naturtyper utpekade av Natura 2000. I Svenska Högarnas naturreservat utgörs cirka 70 procent av Natura 2000-habitat.

Tabell 4. Antal fågelpar som räknades i senast utförda kustfågelinventeringen år 2000-2004.

Skärgård	Ejder	Havsörn	Svärta	Tobisgrissla	Tordmule
Svenska Högarna	2165	1	60	272	2299
Gillöga	2141	-	24	-	22
Stora Nassa	-	1	39	-	-
Lilla Nassa	-	-	-	-	0
Ormskär	-	-	-	-	10
Totalt (inom BSPA-området)	4306	2	123	272	2321

Tabell 5. I tabellen presenteras de habitat enligt EG:s art- och habitatdirektiv som ingår i Natura 2000-områdena Stora Nassa och Svenska Högarna.

		Stora Nassa	Svenska Högarna
Naturtypskod	Naturtypens namn	Areal (ha)	Areal (ha)
1110	Sublittorala sandbankar	116	1206
1150	Laguner (potentiella)	5	0
1170	Rev (inklusive potentiella Vegetationsklädda bottnar tillhörande naturtypen Skär och små öar i Östersjön)	1014	561
1620	Skär och små öar i Östersjön (exklusive tillhörande vegetationsklädda bottnar)	400	54

Tabell 6. I tabellen presenteras de arter som ingår i Natura 2000-områdena Stora Nassa och Svenska Högarna enligt EG:s art- och habitatdirektiv/fågeldirektiv.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Artens kod	Ingår i Stora Nassa	Ingår i Svenska Högarna
Silvertärna	<i>Sterna paradisaea</i>	A194	X	X
Havsörn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	A075	X	X ¹
Gråsäl	<i>Halichoerus grypus</i>	1364	X	
Dvärglåsbräken	<i>Botrychium simplex</i>	1419	X	
Större vattensalamander	<i>Triturus cristatus</i>	1166	X	X

¹ Havsörn ingår ej i bevarandeplanen i dagsläget men kommer tas med vid nästa revidering.

Kulturhistoria

Ögrupperna inom BSPA-området Stora Nassa-Svenska Högarna har en intressant kulturhistoria. Som tidigare nämnts har alla skärgårdar utom Ormskär varit viktiga hamnfiskeplatser från medeltiden och in på 1900-talet, vilket lämnat spår efter sig i form av fiskebodar och hamnplatser. Stockholms ytterskärgård ingår också i ett riksintresse för kulturmiljövården kallat "Ytterskärgårdens jakt- och fiskeplatser".

På Storön i Svenska Högarna finns en fyr som stod klar år 1874. Bland andra kulturhistoriskt viktiga objekt på Storön kan nämnas en trojaborg (stenlabyrint) samt kapellet och kyrkogården. Ett kapell har även funnits i Gillöga. Detta visar att skärgårdarna varit välbesökta då kapell är ovanliga i ytterskärgården. För Ormskär har ingen kulturhistorisk dokumentation återfunnits.

Förutom de kulturhistoriska värdena i form av bebyggelse på land finns också möjlighet till ett rikt kulturarv under ytan, i form av båtvrak. Detta har inte undersökts men är tänkbart med tanke på de svårnavigerade vattnen.

Kapellet på Storön, Svenska Högarna.

Friluftsliv

Hela området är av mycket stor betydelse för det rörliga friluftslivet, framför allt det båtburna. Det vackra och oexploaterade ytterskärgårdslandskapet är ett attraktivt besöksmål med många naturhamnar. Som exempel kan nämnas att upp till 200 båtar ligga förtöjda i Stora Nassa skärgård en sommardag. Området ingår i riksintresse för friluftslivet kallat Stockholms skärgård, yttre delen (FRO01001).

Tältning förekommer på Storön, Svenska Högarna samt Västerskäret och Österskäret i Gillöga, men även till viss del spritt i hela Gillöga. Avståndet till fastlandet begränsar antalet besök jämfört med inner- och mellanskärgården, men det också utgör en del av attraktionen och värdet för friluftslivet i området. Med dagens GPS-utrustade båtar och specialsjökort blir området allt mer tillgängligt och antalet besökare ökar. Att områdets popularitet har ökat med avskildhet och orördhet som attraktionskraft syns bland annat på det ökande antalet arrangörer som erbjuder chartrade resor ut i skärgården för dem som vill uppleva denna speciella miljö. I samband med att området blir alltmer känt och tillgängligt är det viktigt att den ostörda karaktären värnas. En ökad båtutrustad kan, rätt genomförd, vara positivt då detta medför att skärgårdens värden blir kända samt att det kan innebära en stärkt turismnäring och fler sysselsättningsstillfällen. Det är dock viktigt att detta sker på ett hållbart vis utan att riskera en negativ inverkan på områdets natur- och kulturvärden.

Området är populärt bland det båtburna friluftslivet.

Hot och påverkansfaktorer

Området påverkas av faktorer på både stor- och småskalig nivå. De storskaliga förändringarna utgörs av storskalig övergödning, överfiske samt klimatförändringar. Den storskaliga övergödningen påverkar ytterskärgården i mycket högre grad än i mellan- och innerskärgården, bland annat genom påväxt av fintrådiga alger på blåstång. I mellanskärgården är emellertid problemen med den lokala övergödningen mycket större, med liknande effekter. Ett för stort uttag av fisk i hela Östersjön har påverkat fiskbestånden i området och klimatförändringar är en storskalig påverkansfaktor som i viss mån leder till igenväxning av landmiljöerna. Miljögifter påverkar också områdets naturvärden negativt.

De småskaliga faktorerna påverkar området på lokal nivå och utgörs främst av effekter från det rörliga friluftslivet. Till exempel kan utsläpp av toalettavfall från båtar lokalt bidra till övergödningseffekterna. Även ändrade livsvillkor och levnadssätt bland människorna som vistas i skärgården kan medföra att de kultur- och naturvärden som är knutna till mänsklig närvaro riskerar att försvinna. Utebliven skötsel kan bland annat leda till igenväxning av hävdpräglade miljöer.

En samverkansplan har begränsade möjligheter att påverka de storskaliga förändringarna i Östersjön, vissa punktinsatser kan dock genomföras för att förhoppningsvis minimera effekterna på lokal nivå. Samverkansplanen har däremot större möjlighet att inverka på de småskaliga påverkansfaktorerna till exempel genom att påverka besökares beteende.

I tabell 7 presenteras de högst prioriterade bevarandevärdena och faktorer som påverkar dessa värden. Somliga påverkansfaktorer är i dagsläget endast potentiella hot.

Länsstyrelsen har tillsammans med samverkansgruppen identifierat de påverkansfaktorer som är mest aktuella inom området med avseende på biologiska värden och dessutom med avseende på kulturvärden och värden för friluftslivet samt de boende i området. Genom att sätta upp mål, formulera strategier och ange åtgärder samt genom kontinuerlig övervakning och uppföljning av tillståndet verkar samverkansplanen för att bevara och förbättra miljön i området. Åtgärder för att minska inverkan från dessa påverkansfaktorer återfinns i förvaltningsavsnittet. Påverkansfaktorer som i dagsläget endast utgör potentiella hot bedöms på nytt vid de årliga samverkansmötena och åtgärder kan vid behov utarbetas.

Tabell 7. Bevarandevärden samt påverkansfaktorer.

Bevarandevärde	Påverkansfaktor
Hårda bottenar Här finns till exempel blåstång och blåmussel-bankar som utgör viktiga livs- och födosökmiljöer för bland annat fisk och fågel.	• Giftiga båtbottnfärger • Utbyggnad av vindkraft (potentiellt hot) • Oljeutsläpp (potentiellt hot)
Vegetationsklädda mjukbottenar Potentiella kärlväxt- och kransalgslokaler som är viktiga uppväxt- och lekområden för fisk.	• Storskaliga övergödningseffekter • Muddring • Giftiga båtbottnfärger • Ankringsskador från fritidsbåtar • Oljeutsläpp (potentiellt hot)
Fisk	• Trålning inom området (potentiellt hot) • Storskalig utfiskning • Storskaliga övergödningseffekter • Oljeutsläpp (potentiellt hot) • Födosökande djur - Skarv, säl och svan upplevs påverka fiskebeståndet negativt, men det är oklart hur stor omfattningen är • Störningar från besökare - Flytt av stenar och block för att kunna vada och gå runt på skären i lågskor. Påverkan kan på sikt förändra viktiga småvikar och habitat för fiskreproduktion - Buller från ökad båttrafik, snabbbåtar etc.
Fåglar	• Igenväxning på land - Orsakat av klimatförändringar och/eller utebliven hävd • Störningar från besökare - Buller från snabbbåtar - Lösa hundar och andra husdjur som av besökare tillåts springa lösa i naturreservaten trots föreskrifter - Vistelse nära eller i fågelskyddsområden, gäller framför allt besökare i kajak - Annan oförsiktig vistelse på land under häckningstid • Födosökande djur - Mink, kråka, korp och örn upplevs påverka andra fågelarter negativt • Oljeutsläpp (potentiellt hot)
Landmiljöer	• Igenväxning - Orsakat av klimatförändringar och/eller utebliven hävd • Störningar från besökare - Cigarettfimpar och engångsgrillar som kan och har orsakat bränder • Fundament från utrustning som inte avlägsnas efter avslutade vetenskapliga studier

Båtuppläggningsplats vid Gillöga hamn.

Kunskapsbrist

De värden som är kända från området bör i framtiden undersökas mer noggrant. Ytterligare kunskap bör till exempel inhämtas angående:

- Fiskpopulationer på grundare och från vågexponering mer skyddade lokaler i Gillöga och Ormskärs skärgård.
- Bottenlevande flora och fauna i Gillögas, Ormskärs och i Stora Nassas grunda och från vågexponering skyddade lokaler.
- Marinbiologin i området beläget inom trålzonen för att bedöma huruvida ett eventuellt trålfiske skulle skada naturvärdena. Kunskapen kan därefter ligga till grund för en diskussion angående flytt av trålgränsen.
- Rörelsemönstret hos vissa sjöfåglar (främst alkfågel) och säl över året. Kunskap om detta kan utgöra grund för bedömning huruvida trålfiske kan utgöra ett hot mot dessa artgrupper och således gå emot art- och habitatdirektiven och Natura 2000-områdets bevarandemål.
- Kartläggning av de mest använda ankringsplatserna och vandringsstråken där skador på naturen kan komma att uppstå vid ett ökat besöksstryck.

Nuvarande förvaltning, övervakning och uppföljning

Projekt och program

Inom BSPA-området pågår ett flertal övervakningsprojekt och program av olika aktörer. En sammanfattning av dessa presenteras i tabell 8.

Tabell 8. Pågående projekt och program inom BSPA-området.

Projekt/program	Lokal	Utförare
Årlig kustfågelinventering inom projektet Levande skärgårdsnatur	Stora Nassa och Svenska Högarna	Skärgårdsstiftelsen
Årlig ringmärkning av fågel, främst alkor, inom projektet Levande skärgårdsnatur	Svenska Högarna	Skärgårdsstiftelsen
Årlig ringmärkning av fågel, främst flyttfågel	Svenska Högarna	Roslagens Ornitologiska Förening
Minkjakt	Stora Nassa, Gillöga, Svenska Högarna	Tillsynspersonal
Länsstyrelsens program för miljöövervakning	Svenska Högarna	Svealands kustvårdsvattenförbund i samarbete med Länsstyrelsen
Vattenförvaltning	Arbetsområde Stockholms läns skärgård	Länsstyrelsen
SMHI:s klimatövervakning	Svenska Högarna	Tillsynspersonal, för SMHI

I Stora Nassa och Svenska Högarna genomförs en årlig kustfågelinventering inom projektet Levande skärgårdsnatur. Fältarbetena utförs av Skärgårdsstiftelsens tillsynsmän och naturvårdare och resultaten bearbetas av forskare vid en rad olika institutioner. I Svenska Högarna utförs också årligen ringmärkning av fåglar för att studera flyttmönster och bestandsfluktuationer för olika arter samt för att utforska fågelsträcket över skärgården. Ringmärkningen utförs av Roslagens Ornitologiska Förening och även detta sker inom ramarna för projektet Levande skärgårdsnatur. I Stora Nassa, Gillöga och Svenska Högarna sker en kontinuerlig minkjakt med fällor som bedrivs av tillsynspersonalen inom respektive skärgård. I Svenska Högarna finns stationer för provtagning inom Länsstyrelsens Program för miljöövervakning (PMK), programområde Kust och hav. Där finns en bottenstation för provtagning av makrofaunan på mjukbotten samt en station för provtagning av den fria vattenmassan. Kartan i figur 6 visar en sammanställning av undersökningspunkter som finns inom området.

Fyren och bostadshus för tillsynspersonalen på Svenska Högarna.

Övervakning i reservaten

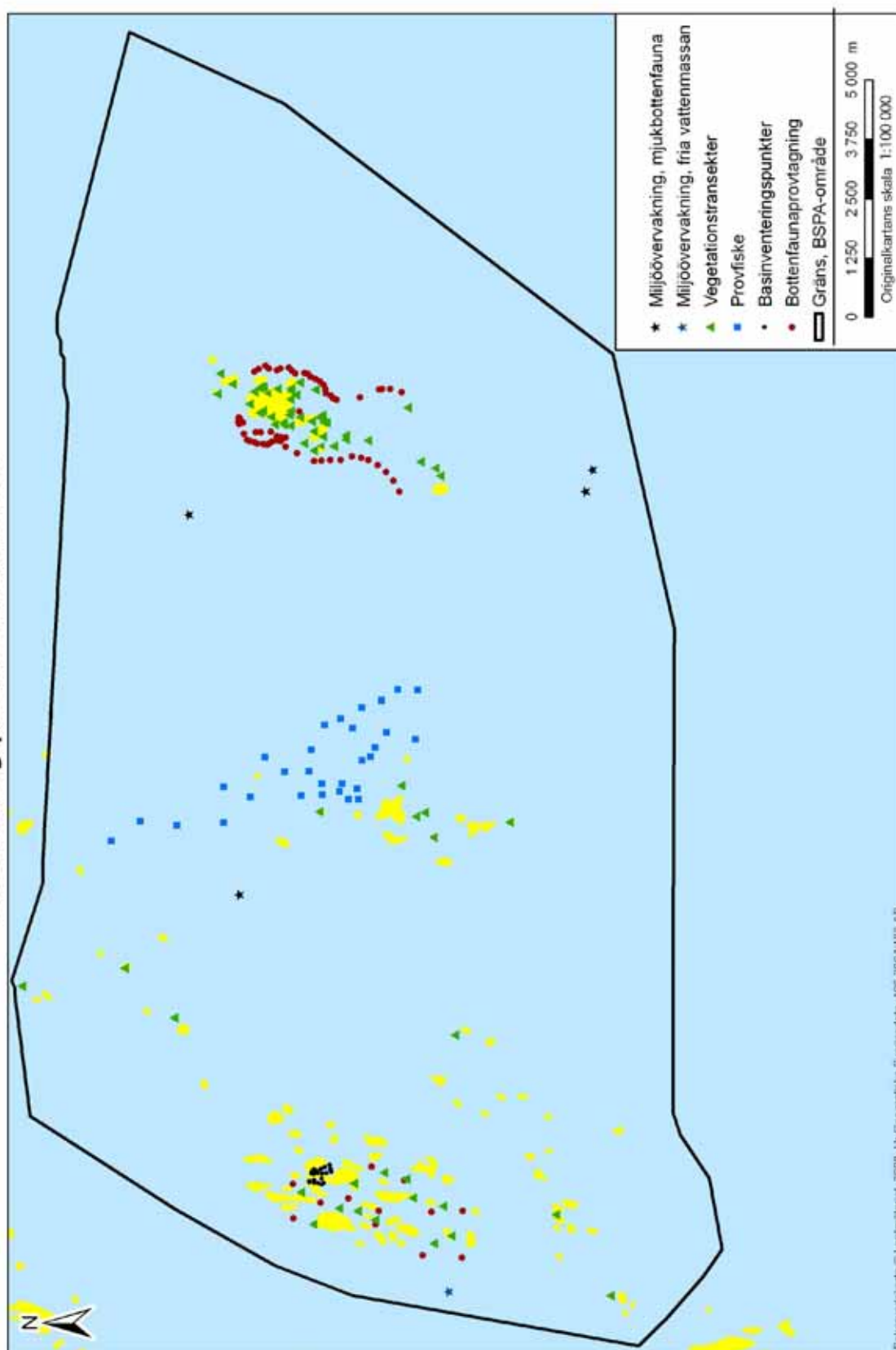
Förvaltarna av naturreservaten Stora Nassa och Svenska Högarna ansvarar för övervakning av att föreskrifterna efterföljs. Naturvårdsförvaltarna dokumenterar också utförda skötselåtgärder, tidpunkt för åtgärderna, deras effekter med mera. Dokumentationen kommuniceras till Länsstyrelsen årligen och utgör underlag vid eventuell revidering av skötselplan och beslut. För närvarande pågår revidering av beslut och skötselplan för båda reservaten. Stora Nassa naturreservat förvaltas av Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse och i reservatet finns även en tillsynsman på stiftelsens uppdrag. Förvaltare av Svenska Högarna är Skärgårdsstiftelsen och där finns två tillsynsfamiljer som finansieras av Skärgårdsstiftelsen, SMHI, Fortifikationsverket, Naturvårdsverket, Sjöfartsverket och Norrtälje kommun.

I reservaten kommer särskilda krav på uppföljning att ställas med anledning av Naturvårdsverkets riktlinjer för uppföljning i skyddade områden. Resultat från uppföljningen kommer också att användas för rapportering till EU. Vart sjätte år ska alla EU-länder redovisa tillståndet för de skyddsvärda naturtyperna och arterna inom Natura 2000-systemet, enligt artikel 17 i Art- och habitatdirektivet.

Övervakning i övriga skärgårdar

I dagsläget finns två tillsynspersoner för Lilla Nassa som arbetar ideellt i samarbete med Lidingö stad. Gillöga har också en tillsynsman på uppdrag av Skärgårdsstiftelsen.

Undersökningspunkter i BSPA-området

Figur 6. Punkter för provtagningar med mera inom BSPA-området.

Sammanfattning av respektive skärgård

Tillsyn eller observationer rörande vissa djurgrupper finns generellt sett i alla skärgårdarna i olika utsträckning. En stor del av observationerna görs på frivillig basis och inte enligt något fastställt system, men utgör ändå en viktig källa till information om till exempel trender gällande beståndstorlekar. Dessa observationer ska i fortsättningen återkopplas till Länsstyrelsen som då har möjlighet att sammanställa informationen.

Exempel på observationer:

- Fauna, till exempel orm, sork, hare, säl, groddjur.
- Fågelobservationer - häckningar, flyttsträck etc. Exempel på arter: skarv, havsörn, alkor, ejder, svärta, havstrut.
- Fiskobservationer, bland annat i samband med fiske.

I följande tabeller listas förvaltare och/eller kontaktpersoner med mera inom respektive skärgård samt den tillsyn som finns inom områdena. Detta ger en översikt över vilket arbete som bedrivs på olika håll i BSPA-området och kan vara till hjälp för att identifiera eventuella behov av kompletterande undersökningar.

Paddor utgör en del av den terrestra faunan på öarna.

Tabell 9. Stora Nassa.

Ansvarig/kontaktperson	Tillsyn/observation	Återkoppling till
Gösta Eriksson, tillsynsman	Årlig fågelinventering (ejder, svärta) inom projektet Levande skärgårdsnatur.	Skärgårdsstiftelsen
	Tillsyn av fågelskyddsområdena; skyltar och efterlevnad av föreskrifterna.	Länsstyrelsen
	Minkjakt	Länsstyrelsen
Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse Stora Nassa, förvaltare av naturreservatet. Kontaktperson Robert Nathanson.	Löpande observationer – flora, fauna och besökare.	Årliga styrelsemöten inom skärgården

Tabell 10. Lilla Nassa.

Ansvarig/kontaktperson	Tillsyn/observation	Återkoppling till
Bertil Öster och Britt-Marie Westergren, tillsynspersoner på frivillig basis i samarbete med Lidingö stad.	Tillsynsbesök några gånger årligen. Även tillsyn i Björkskär.	Lidingö stad

Tabell 11. Gillöga.

Ansvarig/kontaktperson	Tillsyn/observation	Återkoppling till
Alf Anderin, tillsynsman	Minkjakt etc.	Skärgårdsstiftelsen
Tom Skillgate, Peder Strauss, kontaktpersoner för fastighetsägarna.	Löpande observationer – flora, fauna och besökare	Årliga möten inom skärgården

Tabell 12. Ormskär.

Ansvarig/kontaktperson	Tillsyn/observation	Återkoppling till
Hans Hoppe	Ej fastställt i dagsläget	

Tabell 13. Svenska Högarna.

Ansvarig/kontaktperson	Tillsyn/observation	Återkoppling till
Hans Anderin, Alf Anderin m.fl., tillsynsmän	Mätningar för SMHI	SMHI
	Minkjakt	Länsstyrelsen
	Årlig fågelinventering (ejder, svärta) inom projektet Levande skärgårdsnatur.	Skärgårdsstiftelsen
Gunnar Hjerstrand m.fl.	Årlig fågelinventering samt ringmärkning (främst alkor) inom projektet Levande skärgårdsnatur.	Skärgårdsstiftelsen
Roslagens Ornitologiska Förening	Årlig ringmärkning av fågel	Egen regi, rapporterar dock bl.a. i Artportalen

Även många organisationer med mera som är verksamma i området kan göra observationer som kan utgöra värdefullt underlag gällande områdets tillstånd. I tabell 14 listas några exempel på aktörer som genom en dialog med Länsstyrelsen kan bidra med kunskap om området. Ytterligare ett verktyg för informationsinsamling rörande framför allt fågelpopulationerna i området kan vara databasen Artportalen. I Artportalens delsystem Svalan kan såväl privatpersoner som organisationer rapportera fågelobservationer. Resultaten kan presenteras som tidsserier vilket kan ge en uppfattning om utvecklingen för olika arter.

Tabell 14. Organisationer och myndigheter verksamma i området.

Organisation/myndighet	
Skärgårdsstiftelsen	Dalarö sjötransporter
Sportfiskarna	Sjötaxi Stockholm
Roslagens Ornitologiska Förening, ROF	Fortifikationsverket
Naturskyddsföreningen	Fiskeriverket
Saltsjö-Mälarens Båtförbund, SMBF	Sjöfartsverket
Sveriges organiserade fiskeguider	Svenska Kryssarklubbens Stockholmskrets
Östra Svealands Fiskevattenägarförbund	

Hur kan områdets natur-, kultur- och friluftsvärden bevaras?

En viktig del i projektet har bestått i att undersöka med vilka verktyg områdets natur- kultur- och friluftsvärden kan bevaras och hur dess bevarandevärden kan förvaltas på bästa sätt. En analys gjordes av huruvida befintligt regelverk och befintliga instrument för fysisk planering är tillräckliga eller om utökning av det formella skyddet krävs, till exempel i form nya naturreservat. Slutsatsen är att befintligt regelverk och befintliga instrument för fysisk planering i kombination med information samt frivillighet, hänsyn och omtanke är tillräcklig. Länsstyrelsen och samverkansgruppen enades gemensamt om att detta kan uppnås genom riktade informationsinsatser samt genom att utöka det befintliga hänsynsområdet i Stora Nassa till att omfatta hela eller större delar av BSPA-området.

Analys

Befintliga regelverk och verktyg för fysisk planering

I och med de befintliga naturreservaten står en femtedel av områdets totala areal under formellt skydd. För att optimera det befintliga skyddet pågår revidering av naturreservatens beslut och skötselplaner, främst med avseende på den marina miljön. Dessa dokument kommer att ligga i linje med samverkansplanen men kommer inte, som samverkansplanen, vara öppna för årliga revideringar. Naturreservaten är också Natura 2000-områden vilket ger visst skydd även utanför områdets gränser i och med att verksamheter som utförs utanför Natura 2000-områdena och som kan påverka utpekade Natura 2000-habitat och arter är tillståndspliktiga. Strandskyddet täcker i princip alla öar vilket skyddar området från strandnära exploatering och vattenverksamhet eftersom det krävs särskilda skäl att få strandskyddsdispens för genomförande. Kommunerna handlägger strandskyddsdispenserna, men Länsstyrelsen kan överpröva kommunens beslut. Det finns dessutom utrymme för Länsstyrelsen att införa särskilda bestämmelser inom strandskyddat område om det skulle bli aktuellt.

Att BSPA-områdets yta omfattas av riksintressen för såväl naturvård, friluftsliv som kulturmiljövård väger tungt vid den fysiska planeringen av området. Områdena får inte skadas med avseende på syftet med riksintressena. Även om tolkningsutrymmet är stort så ska riksintressen vägas in vid dispens- och tillståndsprövningar enligt både miljöbalken och plan- och bygglagen.

Påverkansfaktorer

Påverkansfaktorerna i området utgörs bland annat av storskaliga förändringar som klimatförändring, storskalig övergödning och överfiske. Formellt skydd kan inte minimera effekterna från de storskaliga förändringarna i området och är därför inte aktuellt som verktyg för detta ändamål. Dock kan övergödningseffekterna i området i viss mån också bero på lokala toalettutsläpp från båtar. Transportstyrelsens arbete kring ett generellt förbud mot utsläpp av toalettavfall ska vara genomfört för hela Sveriges kust och insjöar senast år 2016. Senast den 1 mars 2012 ska de föreskrifter som krävs för genomförandet av förbudet vara beslutade. Detta innebär att det på sikt inte torde krävas särskilda bestämmelser för att reglera detta och det är därför motiverat att invänta beslutet.

Vissa av de hot som nämnts är potentiella och behandlas först när behov finns, som till exempel trålning, vindkraft och eventuellt ökade problem med ankringsskador från fritidsbåtar. Dessa potentiella hot tas upp till diskussion vid årliga sammankomster och kan då utvärderas kontinuerligt. Kunskapsuppbyggande undersökningar kring vissa av frågorna är dock föreslagna som åtgärder.

Övriga påverkansfaktorer utgörs av lokala förändringar som härrör från framför allt friluftslivet. Det finns stor potential att i första hand åtgärda dessa genom riktad information samt frivillighet, hänsyn och omtanke. Hänsynsområden bygger på dessa faktorer och är ett redan etablerat koncept i området. Enligt Länsstyrelsens utvärderingar från år 2009 har utpekandet av de två hänsynsområdena i länet mottagits mycket väl av besökare och besökarna upplever att hänsynsrekommendationerna till stor del efterföljs.

Stiltje i skärgården.

Förutsättningar för övervakning, förvaltning och uppföljning

I nästan alla skärgårdarna finns idag någon typ av tillsyn och/eller övervakning. I naturreservaten Stora Nassa och Svenska Högarna finns tillsynsmän samt en formaliserad förvaltning som redovisas i respektive beslut och skötselplan. I dagsläget finns också tillsynsmän i Gillöga, genom Skärgårdsstiftelsen, och Lilla Nassa, på frivillig basis.

Enligt Länsstyrelsen och kontaktpersonerna i naturreservaten fungerar samarbetet och formen för förvaltning av naturreservaten bra idag. I Gillöga och Stora Nassa har fastighetsägarna en förankrad och fungerande organisation på frivillig basis med årliga möten där de som är intresserade diskuterar och dokumenterar förändringar i naturen och behov av åtgärder, samt följer upp redan genomförda åtgärder. I Ormskär är situationen något annorlunda eftersom skärgården är uppdelad på ett större antal delägare. Delägarna är olika engagerade i skärgården och det finns i dagsläget inget heltäckande kontaktnät, utan de personer som vistas mest i skärgården har mest kontakt med varandra.

Genom att använda den befintliga och fungerande förvaltningsorganisationen i naturreservaten samt utveckla vissa av skärgårdarnas interna organisation till att gälla i hela BSPA-området och förmedla information till alla, finns goda förutsättningar för långsiktig övervakning och förvaltning. En dialog ska också upprättas på sikt med de organisationer som är verksamma i området då även deras observationer kan vara av stor vikt. Länsstyrelsen har en samordnande roll och ansvarar för utvärdering och uppföljning av områdets bevarandevärden.

Slutsats

Länsstyrelsen och samverkansgruppen har gemensamt kommit fram till att BSPA-områdets natur-, kultur och friluftsvärden i första hand kan bevaras genom riktad information och frivilligt hänsynstagande i kombination med befintligt områdesskydd. Det innebär att inga ytterligare regleringar bedöms motiverade i dagsläget. Att utvidga det existerande hänsynsområdet till att gälla alla skärgårdar inom BSPA-området förenklar kommunikationen med besökare och ökar möjligheten att sprida riktad information. Konceptet hänsynsområde är redan etablerat och har fallit väl ut bland besökare. Utpekandet av hänsynsområden utgör ett flexibelt verktyg eftersom de hänsynsrekommendationer som uppförs går att anpassa till det specifika områdets förhållanden och behov. Se sidan 32-33 för de rekommendationer som gäller i det befintliga hänsynsområdet Stora Nassa. Friluftslivet i området kommer högst sannolikt att fortsätta växa. Om besökare följer de rekommendationer som anges i området kan man undvika den eventuella negativa inverkan som ett ökande antal besökare och en ökad båttrafik skulle kunna ha på områdets natur- och kulturvärden.

Genom att använda den tillsyn som idag bedrivs i området samt använda och utveckla skärgårdarnas redan befintliga organisationer med årliga möten och stämmor, samt komplettera detta med Länsstyrelsens samordnande roll, tillgodoses övervakningen av tillståndet i BSPA-området. Länsstyrelsen ansvarar enligt samverkansplanen för att utvärdera förändringarna och behov av åtgärder samt följa upp tillståndet i naturen och de genomförda åtgärderna.

Länsstyrelsens och samverkansgruppens gemensamma uppfattning är att det finns goda förutsättningar för långsiktig förvaltning av hela BSPA-området i och med upprättandet av denna samverkansplan. Åtgärder och förvaltningsorganisation beskrivs närmare i det följande förvaltningsavsnittet.

Torrlagd eka.

Förvaltning

I denna del anges vision och mål för samt åtgärder inom BSPA-området. Genomförandeplan återfinns i bilaga 2 där det framgår vem som ansvarar för varje åtgärd och när åtgärderna ska genomföras.

Vision för området

Bevarande av områdets unika karaktär ska gå hand i hand med hållbart brukande och hänsynsfullt nyttjande av området.

Visionen ska fungera som ledstjärna vid planering, skötsel och förvaltning av området.

Övergripande mål och åtgärder

Övergripande mål

Det övergripande målet för hela BSPA-området knyter an till visionen och är att bevara områdets unika karaktär och dess natur-, kultur och friluftsvärden knutna till orördhet i balans med hållbart brukande och hänsynsfullt nyttjande. Målet kan delas upp i tre delmål:

Natur: Området innehar höga naturvärden både vad gäller flora och fauna i såväl marina som terrestra miljöer. Den biologiska mångfalden bevaras och utvecklas och den orörda karaktären värnas.

Kultur: De kulturvärden som är kopplade till den historiska närvaron av människan i ytterskärgården bevaras och är upplevbara för allmänheten.

Friluftsliv: Området är tillgängligt och attraktivt för det rörliga friluftslivet utan att det inkräktar på natur- och kulturvärdena. Den orörda karaktären bevaras då detta utgör ett av de största värdena för friluftslivet.

Övergripande åtgärder

Informationsåtgärder

- Skapa en webbplats för området.
- Ta fram en informationsbroschyr samt distribuera den på ett sådant sätt att besökare till området får tillgång till informationen, till exempel via båtklubbar, marinor, sjömackar etc. Detta kan motverka överträdelser i fågelskyddsområden samt undvika störande beteende och bidra till minskad nedskräpning.

- Dialog med Sjöfartsverket och Hydrographica så att information om hänsynsområdets gränser och innebörd kommer med på sjökorten.
- Dialog med Lantmäteriet för att se till att bestämmelserna i området, som naturreservat och fågelskydd med mera registreras i kartorna.
- Sprida information angående BSPA-området och samverkansprojektet, till exempel på den årliga båtmässan ”Allt för sjön”.

Informationsinsamling

- Arbeta fram malldokument med relevanta punkter/frågeställningar som skärgårdarna kan använda som underlag för informationsinsamling under året.

Adaptiv förvaltning

- Regelbundet följa upp och revidera samverkansplanen med avseende på ny kunskap och nya fakta.

Aktionsplan för ev. olycka

- En actionsplan bör arbetas fram rörande hanteringen av potentiella olyckor i området som kan medföra utsläpp av olja och andra farliga ämnen. I actionsplanen ska framgå vilka åtgärder som bör vidtas för att begränsa skadorna på naturvärdena samt vilket/vilka skärgårdsområden som bör prioriteras för insatser.

Samordning med naturreservat och Natura 2000

- Revidering av beslut och skötselplaner för naturreservaten för att uppdatera dessa angående områdenas marina värden. Samverkansplanens inriktning bör vara förenlig med dessa dokument.
- Vid behov uppdatera bevarandeplanerna för Natura 2000-områdena. Samverkansplanens inriktning bör vara förenlig med dessa dokument.

Marina livsmiljöer

Mål

- År 2020 är täckningsgraden av fintrådiga alger på blåstångsbältena lägre jämfört med undersökningarna från 2008.
- År 2020 är blåstångsbältenas djuputbredning större jämfört med dagens djuputbredning (för närvarande 6-7 m).
- År 2020 är artsammansättning och den arealmässiga utbredningen av bottenhabitatet densamma jämfört med undersökningarna från 2008.

Målen gäller endast i de delområden som är aktuella för restaurering av lokala rovfiskbestånd (se åtgärder fisk). Orsaken till att det inte går att formulera ett mål för de marina miljöerna som helhet är att täckningsgraden av fintrådiga alger på blåstång, blåstångsbältenas djuputbredning samt art-sammansättning och den arealmässiga utbredningen av bottenhabitatet påverkas av den storskaliga övergödningen. Påverkan på storskaliga effekter är i sin tur beroende av åtgärder runt hela Östersjön.

Åtgärder

- Restaurering av lokala rovfiskbestånd som lokalt kan minska påväxt av fintrådiga alger på blåstång, se åtgärder under avsnittet "Fisk".

Kunskapsuppbyggande åtgärder

- Marinbiologiska inventeringar av bottenlevande flora och fauna i Gillögas, Ormskärs och Stora Nassas grunda och från vågexponering mer skyddade lokaler.
- Marinbiologiska undersökningar i området beläget inom trålningsgränsen för att utreda huruvida ett eventuellt trålningsfiske skulle skada naturvärdena. Detta kan utgöra grund för en diskussion angående flytt av trålningsgränsen.

Spigg bland tånggruskorna.

Fisk

Mål

- Senast 2015 finns gädda i området.
- Senast 2020 finns mätbara positiva effekter av återintroduktionen av gädda på delar av ekosystemet, till exempel genom minskad förekomst av påväxtalger.
- Senast 2020 förekommer naturlig rekrytering av gädda.

Åtgärder

- Utsättning av gädda under 2011.
- Uppföljning av ovanstående åtgärd. Återkommande (årliga) yngelundersökningar.
- Eventuellt införande av tillfälligt fredningsområde för fisk i samband med utsättning av fisk. Detta genomförs vid behov av Länsstyrelsen, Fiskeriverket eller den kommande Havsmiljömyndigheten i samråd med fastighetsägarna.

Kunskapsuppbyggande åtgärder

- Inhämta ytterligare information angående fiskpopulationer på grundare och från vågexponering mer skyddade lokaler i Gillöga skärgård.

Fågel

Flera viktiga fågellokaler finns inom BSPA-området. Förändringar av fågelpopulationerna har gått i både positiv och negativ riktning.

Mål

- Senast 2020 finns minst 4500 häckande ejderpar
- Senast 2020 finns 1-3 par häckande par havsörn.
- Senast 2020 finns mellan 150-200 par häckande svärter.
- Senast 2020 finns minst 300 häckande par tobisgrisslor
- Senast 2020 finns minst 500 häckande par tordmular.

Det är svårt att sätta mål för ejder då det är osäkert vad populationsminskningen exakt beror på och om det kan påverkas med lokala åtgärder. Målet kan omarbetas i kommande revideringar av planen beroende på kunskapsläget. Måluppfyllelsen av såväl svärta som tobisgrissla beror bland

annat på hur effektiv minkbekämpningen är. Vad gäller målet för tordmule häckar betydligt fler tordmulepar idag inom BSPA-området enligt den senaste kustfågelinventeringen (drygt 2000 par, se tabell 4 sidan 45). Enligt den tidigare kustfågelinventeringen från 1975 häckade bara 267 häckande tordmulepar. Tordmulens populationsökning beror i huvudsak på att det saknas torsk, vilket gör att det finns gott om sill och strömming som tordmule har som basföda. Om torskbestånden fortsätter att växa, vilket är önskvärt, så kommer sill och strömming att minska och därmed förmodligen också tordmule. Detta är anledningen till att målet ligger långt under det antal par som häckar där idag.

Åtgärder

- Initiera en fågelinventering inom BSPA-området.
- Fortsatt ringmärkning av fåglar på Svenska Högarna.
- Fortsatt aktiv jakt på mink.
- Vid behov besluta om ordningsföreskrifter för allmänheten inom strandskyddsområden.

Kunskapsuppbyggande åtgärder

- Undersökningar och kartläggning angående rörelsemönstret hos vissa sjöfåglar (främst alkfågel) och säl över året.

Sillgrisslor. Bilden är tagen på Stora Karlsö.

Landmiljöer och byggnation

I skärgårdarna finns allt från kala skär till hedmarker och lövskog. På Lilla Nassa och Ormskär finns idag inga större hot mot värdena på land eftersom besöksstrycket är lågt. Bebyggelsen i BSPA-området är begränsad, framför allt i jämförelse med länets inner- och mellanskärgårdar. Bebyggelse finns inom samtliga fem skärgårdar och dess lokalisering framgår av kartan på sidan 26.

Mål

- I huvudsak ska den terrestra miljön utvecklas genom naturlig succession. Tidigare kulturpåverkade marker som till exempel ängsmarker får fortsätta att hävdas.
- Ingen ny bebyggelse får tillkomma som kan förändra områdets natur- och kulturvärden eller landskapsbild.

Åtgärder

- Tomtmarker och tidigare kulturpåverkade marker sköts på ett sådant sätt att miljöerna hålls öppna och är i gott skick.
- Naturvårdande åtgärder som röjning, gallring eller bränning kan få utföras i begränsade delar för att gynna en viss art som hotas av igenväxning. Detta görs endast efter samråd och dialog med fastighetsägare och Länsstyrelsen.
- Sprida information såväl internt som externt till berörda myndigheter om BSPA-områdets värden och samverkansplanen.
- Lägga in en länk till samverkansplanen i GIS-meta så att handläggare på Länsstyrelsen lätt får information om vilka mål som finns i området. Även lägga in BSPA-området i KartOGIS.
- Vid behov besluta om ordningsföreskrifter för allmänheten inom strandskyddsområden.
- Särskilt bevaka inkommande strandskyddsärenden samt ärenden rörande vattenverksamhet i BSPA-området.
- I fortsättningen ska Länsstyrelsen i dispensansökningar rörande ingrepp i naturreservatet Svenska Högarna på ett tydligare sätt ställa krav på att konstruktioner i enlighet med reservatsföreskrifterna inte ska innebära bestående påverkan på naturen. Eventuella dispenser ska villkora att konstruktionerna tas bort efter användandet och se till att redan påverkad mark tas i anspråk i första hand. Om ny mark tas i anspråk ska Länsstyrelsen ställa krav på att utföraren återställer området till ursprungligt skick.

Hus vid strandkanten.

Friluftsliv

Områdets orörda och karga karaktär medför höga värden för friluftslivet, främst det båtburna.

Mål

- År 2020 har antalet överträdelser i fågelskyddsområden minskat.
- År 2015 har störande buller i området minskat.
- Området är attraktivt för friluftslivet utan att det medför negativa effekter på natur- eller kulturvärdena.

Åtgärder

- Ta fram ett förslag till avgränsning av ett utvidgat hänsynsområde samt förslag till rekommendationer som ska gälla. Förslagsvis ska rekommendationerna så långt som möjligt ligga i linje med dem i övriga hänsynsområden i Stockholms län för att skapa ett så tydligt budskap som möjligt för besökarna. Rekommenderad hastighetsbegränsning bör vara 5 knop. Rekommendationer om sänkt hastighet ska endast gälla inom skärgårdarna och inte emellan eller utanför dessa. Rekommendationer som innebär minskad bullernivå genom ökad hänsyn bör också formuleras.
- Utse hela eller stora delar av BSPA-området till hänsynsområde.
- Länsstyrelsen, kommuner och andra berörda intressenter hjälps åt att ta fram information om vilka arrangörer som är aktiva inom det organiserade friluftslivet i området idag.
- Kommunicera med arrangörer i området hur det organiserade friluftslivet i området kan bedrivas med ökad hänsyn och omtanke om natur och om de människor som bor och verkar i området.
- Se över placeringen av skyltar till fågelskyddsområden och om möjligt tydliggöra dessa, omplacera eller öka antalet. Detta sker i samråd mellan Länsstyrelsen och sakägare.
- Dialog med Sjöfartsverket, Hydrographica och Lantmäteriet så att information om gränser för fågelskydd, naturreservat och hänsynsområdet registreras i aktuella kartor.
- Kartläggning av de mest använda ankringsplatserna och vandringsstråken där skador på naturen kan komma att uppstå vid ett ökat besöksstryck.
- Se även informationsåtgärder under "Övergripande åtgärder".

Framtida samverkan och förvaltningsorganisation

I BSPA-områdetsförvaltningsorganisation ska ingå en samverkansgrupp bestående av representanter från Länsstyrelsen och andra myndigheter, sakägare och berörda organisationer. Samverkansgruppen ska arbeta för att nå en samsyn gällande förvaltningen i området, under de förutsättningar som befintliga lagar och regelverk medför.

Samverkansgruppen bör bestå av minst en representant från respektive skärgård och berörda organisationer eller myndigheter. I övrigt kan sammansättningen komma att variera beroende på vilka frågor som är aktuella. Primära deltagare i samverkansgruppen framgår av tabell 15. Länsstyrelsen utlyser årliga samverkansmöten via kommande hemsidan samt kallar nedanstående parter. Utöver kallade parter är övriga intressenter välkomna att delta i mån av intresse.

Tabell 15. I tabellen presenteras parter som bör ingå i samverkansgruppen. Utöver dessa kan andra intressenter tillkomma beroende på aktuella frågor.

Deltagare i samverkansgruppen
Länsstyrelsen
Norrtälje kommun
Värmdö kommun
Lidingö stad
Skärgårdsstiftelsen
Representant för Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse Stora Nassa
Representant för fastighetsägare Gillöga
Representant för fastighetsägare Ormskär
Fortifikationsverket
SIKO
Östra Svealands fiskevattenägarförbund
Saltsjö Mälarens båtförbund
Roslagens ornitologiska förening

Den praktiska förvaltningen i området är till stora delar redan etablerad i och med att förvaltare av naturreservaten utsetts i respektive beslut och skötselplan. Övriga skärgårdar förvaltas av fastighetsägarna. Ytterligare åtgärder med mera som samverkansgruppen enas om anges i samverkansplanen.

Sammanfattande tabeller över nyckelpersoner samt undersökningar/övervakning som utförs i skärgårdsområdena idag finns under rubriken *Nuvarande förvaltning, övervakning och utvärdering* på sidorna 57-58.

Länsstyrelsens roll

Länsstyrelsen ansvarar för att samordna kontakterna inom samverkansprojektet och sammankallar till samverkansmöten minst en gång per år samt fler gånger vid behov. Ordförande vid mötena är chefen för miljöavdelningen på Länsstyrelsen. Länsstyrelsen ansvarar för många av åtgärderna i området (se bilaga 2) och fungerar som samordnare av de åtgärder där flera aktörer delar ansvaret.

Länsstyrelsen utser minst två egna representanter som fungerar som kontaktpersoner och samordnare.

Sakägarnas och andra intressenters roll

Sakägare och andra intressenter har möjlighet att delta i förvaltningen av området genom att delta i samverkansgruppen och föra dialog med Länsstyrelsen. Det ger dem möjlighet att påverka områdets förvaltning och samverkansplanens inriktning.

Sakägarna i skärgårdarna utser en till tre representanter per skärgård som fungerar som kontaktpersoner och utgör en länk mellan Länsstyrelse och sakägare. Representanterna ansvarar för att på bästa sätt sammanställa observationer och information från skärgårdarna och presentera till Länsstyrelsen och övriga i samverkansgruppen i samband med de årliga mötena, samt ta med sig och vidareförmedla information till övriga sakägare inom sin skärgård. Kontaktpersonerna fungerar således som en informationslänk vilket inte innebär mandat att representera övriga fastighetsägare i beslut om viktiga frågor. Skärgårdarna ansvarar för att peka ut representanterna samt för att tillhandahålla Länsstyrelsen uppdaterad information om representanternas kontaktuppgifter.

Näringsidkare, organisationer, kommuner och berörda myndigheter utser en representant vardera som ska fungera som kontaktperson. De ansvarar själva för att peka ut representanterna samt för att tillhandahålla Länsstyrelsen uppdaterad information om representanternas kontaktuppgifter.

Samverkansform

Samverkansformen för förvaltningen av BSPA-området ska utgöras av möten och dialog mellan Länsstyrelsen och berörda parter. Minst ett möte per år anordnas, omväxlande på plats ute i de olika skärgårdarna samt inne på Länsstyrelsen, där det gångna årets åtgärder och områdets tillstånd diskuteras samt kommande år planeras. Genom Länsstyrelsens kontaktpersoner finns möjlighet till kontinuerlig dialog mellan mötestillfällena vid behov.

Klippor i skärgården.

Länsstyrelsen ska ta fram ett malldokument med lämpliga punkter och frågeställningar som skärgårdarna kan använda som grund vid informationsinsamlingen under året. På så vis kan alla eller åtminstone flera av skärgårdarna få ett bra jämförande informationsunderlag som kan kommuniceras med Länsstyrelsen och diskuteras vid årsmötena.

Lokalt har Stora Nassa och Gillöga redan en struktur på frivillig basis för informationsutbyte och förvaltning inom respektive skärgård. Mötena sker årligen för dem som är intresserade, med utbyte av kunskap, information och erfarenheter. På sikt bör ett bra tillvägagångssätt upprättas för att förmedla informationen från de frivilliga mötena till samtliga sakägare. Svenska Högarna har också en befintlig informationskanal mellan Länsstyrelse, tillsynsman och Skärgårdsstiftelsen. Kontaktpersonerna för övriga skärgårdar ansvarar för att ta fram bästa form för informationsutbyte inom sina skärgårdar.

Avsiktsförklaring

Samverkansplanen är inget bindande dokument utan är avsedd som ett underlag för att stärka samverkan och inflytande bland lokala aktörer, samt underlätta ett ökat kunskapsutbyte och ett breddat kontaktnät mellan skärgårdarna. Målet är att genom samverkan och lokal delaktighet uppnå ett långsiktigt bevarande och nyttjande av ett värdefullt skärgårdsområde. För att visa att deltagande parter har för avsikt att arbeta gemensamt för att behålla och utveckla områdets värden, har en avsiktsförklaring undertecknats av medlemmarna i den regionala styrgruppen samt representanter från respektive skärgård. Detta visar på en gemensam ambitionsnivå och ett långsiktigt engagemang.

Bilaga 3 illustrerar hur händelsekedjan kring områdets förvaltning kan se ut. I bilaga 4 redogörs för deltagande parter i samverkansorganisationen.

Tillsyn, övervakning och uppföljning

I Stora Nassa, Svenska Högarna och Gillöga samt Lilla Nassa finns tillsynsmän vilket ger goda möjligheter till kontinuitet i övervakningen. Tillsynsmännen i naturreservaten bedriver också tillsyn av att reservatsföreskrifterna följs, vilket återkopplas till Länsstyrelsen. Övervakning sker också kontinuerligt av dem som regelbundet vistas i området på samma sätt som tidigare. Det innebär bland annat att löpande observera och dokumentera förändringar i naturen, besöksfrekvens, besökarens beteenden samt eventuella överträdelser utifrån egna förutsättningar och intressen. Observationerna från både tillsynsmän och frivilliga kommuniceras och dokumenteras sedan på de årliga mötena som Länsstyrelsen sammankallar till. Genom den kommande mallen för informationsinsamling ska observationer med mera bli mer jämförbara mellan de olika skärgårdarna. Dokumentation

utvärderas gemensamt och kan stå till grund för revideringar av samverkansplanen. Behovet av specifik övervakning diskuteras på de årliga mötena och kan komma att variera.

De biologiska målen ska utvärderas till de angivna åren, det vill säga mellan 2015 och 2020. Detta ansvarar Länsstyrelsen för. Uppföljningen kommer till största del ske inom ramarna för Uppföljning av skyddade områden som Naturvårdsverket tagit fram riktlinjer för. Resultatet från denna uppföljning kommer också användas för rapportering till EU inom uppföljningen av Natura 2000-områdena, vilket ska ske vart sjätte år. Denna uppföljning och utvärdering är grundläggande och säkerställer att nödvändigt arbete utförs även om det frivilliga arbetet av någon anledning skulle minska i omfattning.

En genomgång av samverkansplanen görs regelbundet av Länsstyrelsen. Samverkansplanen uppdateras därefter vid behov i samverkan med alla berörda, bland annat med avseende på mål, åtgärder och åtgärdsbehov samt nya faktaunderlag. Reviderade versioner av samverkansplanen kommer vid större förändringar att bli föremål för remissbehandling för synpunkter från berörda parter.

Utsikt från Stora Nassa.

Prioriterade kompletteringar i samband med kommande uppdatering av samverkansplanen:

- Närmare undersöka finansieringsmöjligheterna för genomförande av åtgärder samt Länsstyrelsens samordning av förvaltningen i BSPA-området.
- Ta fram en mer detaljerad handlingsplan för effektivt genomförande av åtgärderna i samverkansplanen där bland annat ansvar för utförandet är tydligare avgränsat.
- Formulera målen i förvaltningsdelen i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer för uppföljning av skyddade områden.
- Ta fram en detaljerad plan för uppföljning och utvärdering av utförda åtgärder som redogör för hur de olika åtgärderna och tillståndet i naturen ska följas upp, med vilka metoder samt hur resultaten ska utvärderas.

Kostnader

Länsstyrelsens roll innebär bland annat att fungera som samordnare av förvaltningen i hela BSPA-området vilket bland annat innebär att sammankalla till, förbereda, genomföra och följa upp möten samt att föra en kontinuerlig dialog med alla inblandade. Årligen ska även en utvärdering och uppföljning ske av åtgärdernas genomförande och effekt i området. Detta resulterar i en regelbunden uppdatering av samverkansplanen beroende på behov. Förutom detta står Länsstyrelsen som genomförare för många av åtgärderna i samverkansplanen. Bland annat att utvidga hänsynsområdet samt söka finansiering för åtgärderna.

Det är viktigt att projektets fortsättning säkerställs för att ta till vara på det arbete, den tid och det engagemang som de inblandade har investerat i projektet samt det förtroende som har byggts upp. Därför kommer Länsstyrelsen att så långt som möjligt söka externa medel för att kunna genomföra samverkansplanens åtgärder. Kostnader för uppföljning av biologiska mål samt vissa större informationsaktiviteter ska finansieras genom att ansöka externa medel som bland annat brukar utlysas årligen av Naturvårdsverket. Uppföljningen av de biologiska värdena ska också delvis finansieras av Länsstyrelsens så kallade skötselanslag. Åtgärder som kan finansieras genom externt ansökta medel är till exempel marinbiologiska undersökningar och framtagande av informationsmaterial.

Åtgärderna för att restaurera och återintroducera gädda kommer dels att finansieras genom skötselanslaget för Stora Nassa naturreservat efter revidering av beslut och skötselplan och dels genom en kombination av statliga restaureringsmedel från Fiskeriverket och Naturvårdsverket samt EU-medel.

Övervakningen av de biologiska värdena och observationer av friluftslivet med mera ska som idag ske genom tillsynsmän inom ramen för deras uppdrag samt på frivillig basis av fastighetsägare och andra som vistas i området.

Konsekvensanalys

Det övergripande målet med förvaltningen i BSPA-området är att bevara områdets unika karaktär i form av dess natur-, kultur och friluftsvärden knutna till orördhet i balans med hållbart brukande och hänsynsfullt nyttjande. Om åtgärderna genomförs så uppnås detta övergripande mål, med förbättrad miljö och ökad lokal förankring som följd. Arbetssättet bidrar till medbestämmande och en ökad lokal delaktighet, vilket är en viktig del av den så kallade ekosystemansatsen (se även sidan 13). Kommunikationen mellan myndigheter och medborgare förbättras och förtroendet till myndigheters roll och arbete ökar. Vidare ökar sammanhållningen skärgårdarna emellan och förståelsen för olika intressen.

Samverkansprojektet kommer också att ha bidragit till att uppnå Sveriges internationella och nationella åtaganden. Till exempel ska samverkansprojektet bidra till att nå delmålet ”Skydd av miljöer” som ingår i det nationella miljömålet Hav i balans samt levande kust- och skärgård.

Ytterst kommer projektet att ha bidragit till ökad förståelse för hållbar utveckling, stärkt närdemokrati i området, nya kontaktytor för de inblandade och slutligen goda förutsättningar för en långsiktig förvaltning av området.

Detta pilotprojekt banar väg för liknande sätt att arbeta med bevarande i kombination med hållbart nyttjande i andra områden.

Skymning över Stora Nassa.

Källförteckning

Bäcklin, B-M., Moraeus, C., Kunnasranta, M., Isumursu, I. 2010. Health Assessment in the Baltic grey seal (*Halichoerus grypus*). HELCOM Indicator Fact Sheets 2010. Online. 2010-10-27, http://www.helcom.fi/environment2/ifs/en_GB/cover/.

Jerling, L. & Nordin, U. 2007. Bland skötar kobbar och kor – Stockholms skärgård, uppkomst och utveckling.

Kautsky, H. 1995. Dykinventering av de grunda bottnarnas vegetation i Stockholms skärgård, 1994. Underlag för regional miljöövervakning. Institutionen för Systemekologi. Technical report nr.18, 1995.

Kautsky, H., Wallin, A., Sandman, A., Qvarfordt, S. (manus) Improvement of the Baltic Sea coastal ecosystem as reflected by the distribution of *Fucus vesiculosus* (L.). Systemekologiska institutionen, Stockholms universitet.

Länsstyrelsen i Stockholms län, opublicerad. Marin naturinventering i Järflotta naturreservat 2009.

Länsstyrelsen i Stockholms län, opublicerad. Marin basinventering av Tullviksbäckens Natura 2000-område 2008.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2007. Bevarandeplan för Natura 2000-området Stora Nassa, SE0110092.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2007. Bevarandeplan för Natura 2000-området Svenska Högarna, SE0110096.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2003. Skyddsvärda grundområden. Rapport 2003:05.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2007. Svenska Högarna. Marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning. Rapport 2007:01.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008. Gillöga och Lilla Nassa - Marinbiologisk undersökning och naturvärdesbedömning av grunda bottnar. Rapport 2009:8.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008. Qvarfordt, S., Borgiel, M. (2008a) Marin naturinventering av Stora Nassa. Rapport 2008:4.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008. Qvarfordt, S., Borgiel, M. Båtlivets inverkan på havsbottnarna i Stora Nassa. Rapport 2008:5.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008. Marin naturinventering av Nåttarö. Rapport 2008:3.

Naturvårdsverket, 2009. Strandskydd – en vägledning för planering och prövning. Handbok 2009:4.

Naturvårdsverket, 2007. Skydd av marina miljöer med höga naturvärden – vägledning. Rapport 5739.

Naturvårdsverket och Fiskeriverket, 2011. Reglering av fiske i marint skyddade områden – Analys och underlag. Under tryckning.

Ny forskning, nr 2/2010, Gaudeamus, Ganbar P.

Norrtälje kommun, 2005. Fördjupad översiktsplan för skärgården.

Sveriges Ornitologiska Förening, 2009. Kustfågelsbeståndets utveckling i Stockholms läns skärgård.

Sörensen U. 2004. Vägvisare till Stockholms skärgård.

Värmdö kommun, 2003. Översiktsplan för Värmdö kommun.

Databaser

MarTrans: Basinventering av Fjärdlångs och Huvudskärs Natura 2000-områden (2008).

MarTrans: Basinventering av Sundby naturreservat (2008).

GRUNDA: Basinventering i Stora Nassa (2007).

Övrigt

Miradi: <https://miradi.org/>

www.lansstyrelsen.se/stockholm/hansynsomraden

Program för miljöövervakning rapporteras in till respektive nationell datavärd. Provtagning av den fria vattenmassan publiceras årligen i Svealands Kustvattenvårdsförbunds årsrapport. Provtagning makrofaunan på mjukbotten publiceras årligen i tidskriften "Havet".

Historiska kartor

Ekonomiska kartan över Ormskär från 1952

Häradsekonomiska kartan över Ormskär från början av 1900-talet

Häradsekonomiska kartan över Lilla Nassa, 1901-1906

Häradsekonomiska kartan över Gillöga, 1901-1906

Muntliga källor

Göteborgs universitet, 2010. Per Nilsson, e-post, 2010-06-03

Skärgårdsstiftelsen, 2010. Alf Anderin, e-post, 2010-04-09

Stockholms universitet, 2010. Lenn Jerling, telefonsamtal, 2010-04-07

Roslagens ornitologiska förening, 2010. Bill Douhan, e-post, 2010-02-19

Sjöfartsverket, 2010. Thomas Åhsberg, e-post, 2010-02-16

Bilaga 1: Projektorganisation

Styrgrupp

Lars Nyberg, ordf. i styrgruppen
Anders Nylén
Bernt Festin
(ersatts av Karin Strandfager)
Per Frideen

Länsstyrelsen
Länsstyrelsen

Skärgårdsstiftelsen
SIKO - Skärgårdens
intresseföreningars kontaktorganisation
(avsagt sig posten februari 2010)
Östra Svealands
fiskevattenägarförbund
Norrtälje kommun
Representant för Gillöga
Elisabet & Robert Nathansons
familjestiftelse Stora Nassa
Värmdö kommun
SMBF – Saltsjön-Mälarens
Båtförbund

Sture von Schewen

Monica Pettersson
Tom Skillgate
Robert Nathanson

Erik Pettersson
Thore Hansson

Intern samordningsgrupp

Anders Nylén
Cathy Hill
Berit Pettersson
Carin Wanbo

Projektledare

Soheil Haghbayan

Arbetsgrupp/sakkunniga handläggare vid Länsstyrelsen

Charlotta Cristvall, miljöhandläggare marina frågor
Elin Norkvist, miljöhandläggare, slutlig bearbetning och sammanställning
Henrik C Andersson, fiskekonsulent
Jonas Eriksson, samhällsplanerare
Mats Gothnier, miljöhandläggare fågelexpert
Mats Nordin, miljöhandläggare fågelexpert
Urban Pettersson, miljöhandläggare marina frågor
Ylva Othzén, kulturmiljöhandläggare landskapsfrågor

Samverkansgrupp

Fastighetsägare Gillöga och Ormskär

Bodägare, Lilla Nassa

Elisabet & Robert Nathansons familjestiftelse Stora Nassa

Tillsynspersonal, Svenska Högarna och Lilla Nassa

Skärgårdsstiftelsen i Stockholms län

Sportfiskarna

Skärgårdarnas Intresseföreningars Kontaktorganisation, SIKO

Roslagens ornitologiska förening

Sveriges organiserade fiskeguider

Saltsjön-Mälarens Båtförbund, SMBF

Dalarö Sjötransporter

Strömma

Sjötaxi Stockholm

Norrtälje kommun

Värmdö kommun

Lidingö stad

Fiskeriverket

Sjöfartsverket

Fortifikationsverket

Bilaga 2: Genomförandeplan

Tabellen redovisar tidplaner och ansvariga för genomförande av åtgärderna under avsnittet "Förvaltning" i samverkansplanen. Länsstyrelsen fungerar som samordnare av de åtgärder där flera aktörer delar ansvaret för genomförandet av åtgärderna.

	<u>Åtgärder</u>	<u>År</u>	<u>Ansvar</u>
Övergripande åtgärder	Kommunicera med arrangörer och andra organisationer/myndigheter verksamma i området angående hur dessa kan återkoppla observationer kring natur och friluftsliv.	<u>2011 och framåt</u>	Länsstyrelsen
	Skapa en webbplats för området.	<u>2012</u>	Länsstyrelsen och berörda intressenter
	Ta fram en informationsbroschyr och se till att distribuera den på ett sådant sätt att så många besökare till området som möjligt får tillgång till informationen. Detta kan motverka överträdelser i fågelskyddsområden samt undvika störande beteende och minska nedskräpning.	<u>2012</u>	Länsstyrelsen och berörda intressenter
	Sprida information såväl internt som externt till berörda myndigheter (t ex kommunerna) om BSPA-områdets värden och samverkansplanen.	<u>2010 och framåt</u>	Länsstyrelsen
	Dialog med Sjöfartsverket och Hydrographica så att information om hänsynsområdets gränser och innebörd kommer med på sjökorten.	<u>2011-2012</u>	Länsstyrelsen
	Dialog med Lantmäteriet för att se till att bestämmelserna i området, som naturreservat och fågelskydd med mera, registreras i kartorna.	<u>2011-2012</u>	Länsstyrelsen
	Sprida information angående BSPA-området och samverkansprojektet till exempel på den årliga båtmässan "Allt för sjön".	<u>2011 och framåt</u>	Länsstyrelsen
	Ta fram malldokument med punkter och frågeställningar för att få jämförbar informationsinsamling i skärgårdarna.	<u>2011</u>	Länsstyrelsen

	Framtagande av aktionsplan för hantering av potentiella båtolyckor med utsläpp av farliga ämnen.	<u>2013</u>	Länsstyrelsen i samarbete med Kustbevakningen och kommunala räddningstjänsten
	Revidering av samverkansplanen, till exempel mål och åtgärder, med avseende på ny kunskap och nya fakta inom alla nedanstående områden.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen och samverkansgruppen
	Revidering av beslut och skötselplaner tillhörande naturreservaten.	<u>2013</u>	Länsstyrelsen
	Revidering av bevarandeplaner tillhörande Natura 2000-områdena.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen
Biologiska åtgärder	<u>Marina miljöer</u> Initiera nya inventeringar i området för att komplettera och ytterligare öka kunskapen om de marina naturvärdena i området.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen
	Restaurering av rovfiskbestånd som lokalt kan minska påväxt av fintrådiga alger på blåstång, se åtgärder under avsnitt "Fisk" nedan.		
	<u>Fisk</u> Undersöka bästa lokalisering för restaurering av rovfiskbestånd. Både med avseende på miljö, tidigare förekomst av fisk samt fastighetsägarnas intresse.	<u>2010</u>	Länsstyrelsen, fiskevattenägare, Skärgårdsstiftelsen, Stockholms läns fiskeförbund, Fiskefrämjandet Stockholms skärgård
	Förstudie; yngelundersökningar.	<u>2011</u>	Se ovan
	Utsättning av fisk när plats och finansiering är utredd.		
	Införa tillfälligt fredningsområde för fisk i samband med utsättning av fisk.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen eller Fiskeriverket, eller kommande Havsmiljömyndigheten i samråd med sakägare
	Uppföljning av fiskrekrytering samt vegetation i utsättningsområdena.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen

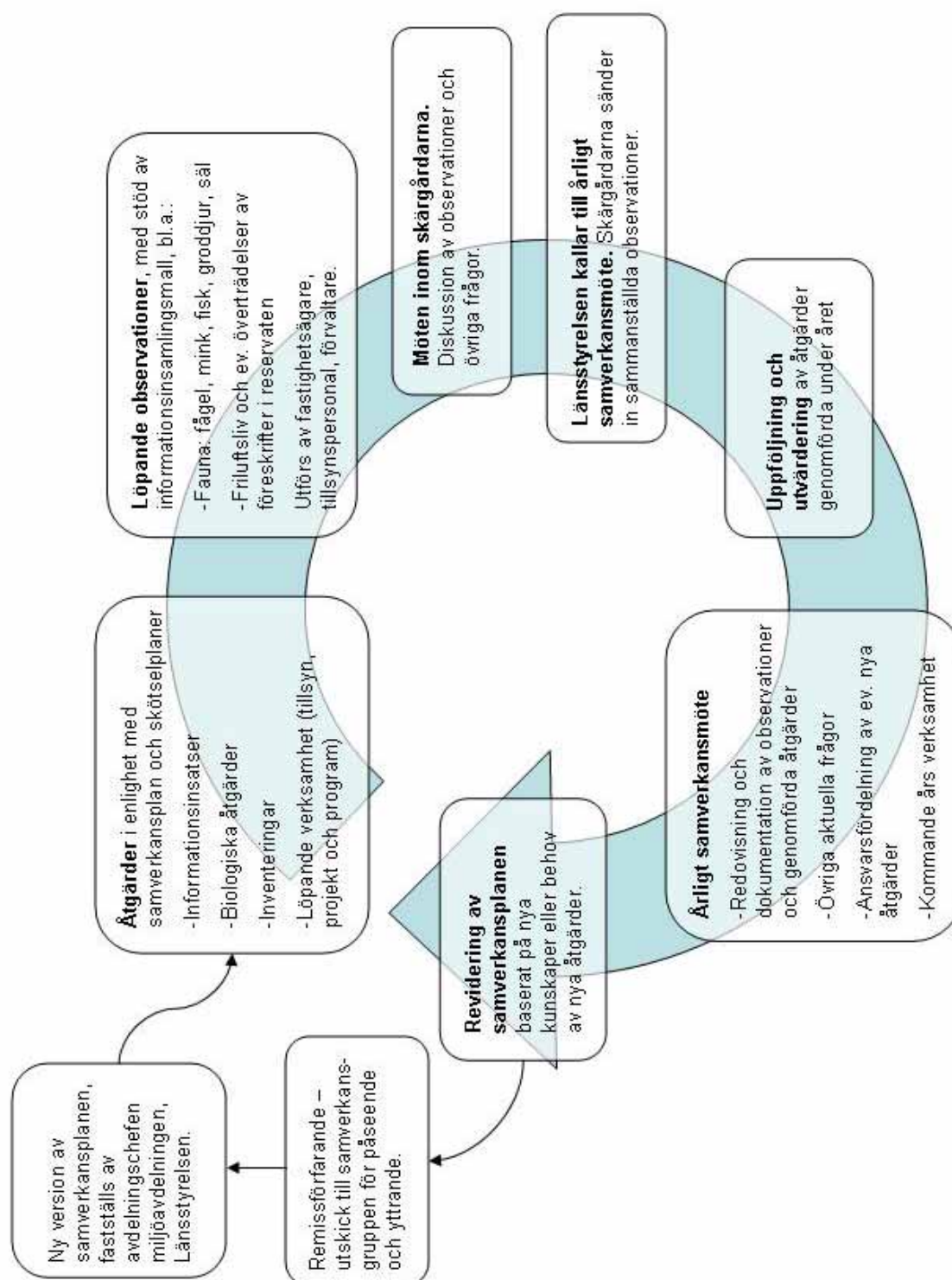
	<u>Fågel</u> Initiera en fågelinventering inom BSPA-området.	<u>Vid behov</u>	Skärgårdsstiftelsen, Roslagens ornitologiska förening och sakägarna
	Fortsatt ringmärkning av fåglar på Svenska Högarna.	<u>Kontinuerligt</u>	Roslagens ornitologiska förening, Skärgårdsstiftelsen
	Aktiv jakt på mink.	<u>Kontinuerligt</u>	Berörda sakägare och Skärgårdsstiftelsen
	Vid behov besluta om ordningsföreskrifter för allmänheten inom strandskyddsområden.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen
	Undersökningar och kartläggning angående rörelsemönstret hos vissa sjöfåglar (främst alkfågel) och säl över året.	<u>2013</u>	Länsstyrelsen, Roslagens ornitologiska förening och Skärgårdsstiftelsen
Landmiljöer och byggnation	Tomtmarker och tidigare kulturpåverkade marker sköts på ett sådant sätt att miljöerna hålls öppna och är i gott skick.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen och sakägare
	Länka till samverkansplanen i GIS-meta så att handläggare på Länsstyrelsen lätt får information om vilka mål som finns i området. Även lägga in BSPA-området i KartOGIS.	<u>2011</u>	Länsstyrelsen
	Särskilt bevaka inkommande strandskydds-ärenden samt ärenden rörande vattenverksamhet i BSPA-området. Dialog med kommuner och avdelningen för planfrågor på Länsstyrelsen för att ha uppsikt över inkomna strandskyddsärenden.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen
	Länsstyrelsen ska i dispensansökningar rörande ingrepp i Svenska Högarna på ett tydligare sätt ställa krav på att konstruktioner i enlighet med reservatsföreskrifterna inte ska innebära bestående påverkan på naturen.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen
	Vid behov besluta om ordningsföreskrifter för allmänheten inom strandskyddsområden.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen
Friluftsliv	Ta fram ett förslag till avgränsning av ett utvidgat hänsynsområde samt förslag till rekommendationer som ska gälla.	<u>2012</u>	Länsstyrelsen. Kommuner, sakägare, näringsidkare, organisationer och berörda myndigheter kommer att delta i förarbetet.

	Utse hela eller stora delar av BSPA-området till hänsynsområde.	<u>2013</u>	Länsstyrelsen
	Ta fram information om vilka arrangörer som är aktiva i det organiserade friluftslivet i området idag.	<u>2011</u>	Länsstyrelsen, kommuner och andra berörda intressenter
	Kommunicera med arrangörer i området hur det organiserade friluftslivet i området kan bedrivas med ökad hänsyn och omtanke om natur och om de människor som bor och verkar i området.	<u>2011 och framåt</u>	Länsstyrelsen, kommuner och andra berörda intressenter
	Se över placeringen av skyltar till fågelskyddsområden och om möjligt tydliggöra dessa, omplacera eller öka antalet. Detta sker i samråd mellan Länsstyrelse och sakägare.	<u>2012</u>	Länsstyrelsen
	Dialog med Sjöfartsverket, Hydrographica och Lantmäteriet så att information om gränser för fågelskydd, naturreservat och hänsynsområdets registreras i kartorna. Se även övergripande åtgärder.	<u>2011-2012</u>	Länsstyrelsen
Förvaltningsorganisation	Utse 2 representanter som fungerar som kontaktpersoner och samordnare.	<u>2011</u>	Länsstyrelsen
	Utse 1-3 representanter per skärgård som fungerar som kontaktpersoner.	<u>2010</u>	Sakägarna i respektive skärgård
	Utse 1 representant som fungerar som kontaktperson.	<u>2010</u>	Näringsidkare, organisationer och berörda myndigheter.
	Upprätta ett bra tillvägagångssätt för att sprida informationen från skärgårdarnas frivilliga mötesform till samtliga sakägare.	<u>2011</u>	Sakägarna i respektive skärgård
	Utveckla en bra form för informationsutbyte mellan sakägare inom skärgårdarna.	<u>2010-2011</u>	Ormskär och Lilla Nassa
	Ta fram ett malldokument med punkter och frågeställningar för att få jämförbar informationsinsamling i skärgårdarna. Se även övergripande åtgärder.	<u>2011</u>	Länsstyrelsen

Övervakning, uppföljning, utvärdering	Observera och dokumentera förändringar i naturen, besöksfrekvens, besökarens beteenden samt eventuella överträdelser.	<u>Kontinuerligt</u>	Tillsynsmän, sakägare och andra som vistas regelbundet i området utför detta utifrån egna förutsättningar och intressen
	Utvärdera de biologiska målen.	<u>2015-2020</u>	Länsstyrelsen
	Rapportering inom uppföljningen av skyddad natur.	<u>Kontinuerligt</u>	Länsstyrelsen
	Uppdatera samverkansplanen.	<u>Vid behov</u>	Länsstyrelsen
Övrigt	Formulera målen i enlighet med Naturvårdsverkets manual för uppföljning av skyddad natur.	<u>2011-2013</u>	Länsstyrelsen
	Närmare undersöka finansieringsmöjligheterna för genomförande av åtgärderna samt Länsstyrelsens samordning av förvaltningen i BSPA-området.	<u>2011-2012</u>	Länsstyrelsen
	Ta fram en mer detaljerad handlingsplan för genomförandet av åtgärderna i samverkansplanen där bland annat ansvaret för utförande framgår tydligare.	<u>2011-2012</u>	Länsstyrelsen
	Ta fram en detaljerad plan för uppföljning och utvärdering av utförda åtgärder som redogör för hur de olika åtgärderna och tillståndet i naturen ska följas upp genom olika metoder samt hur resultaten ska utvärderas.	<u>2012</u>	Länsstyrelsen

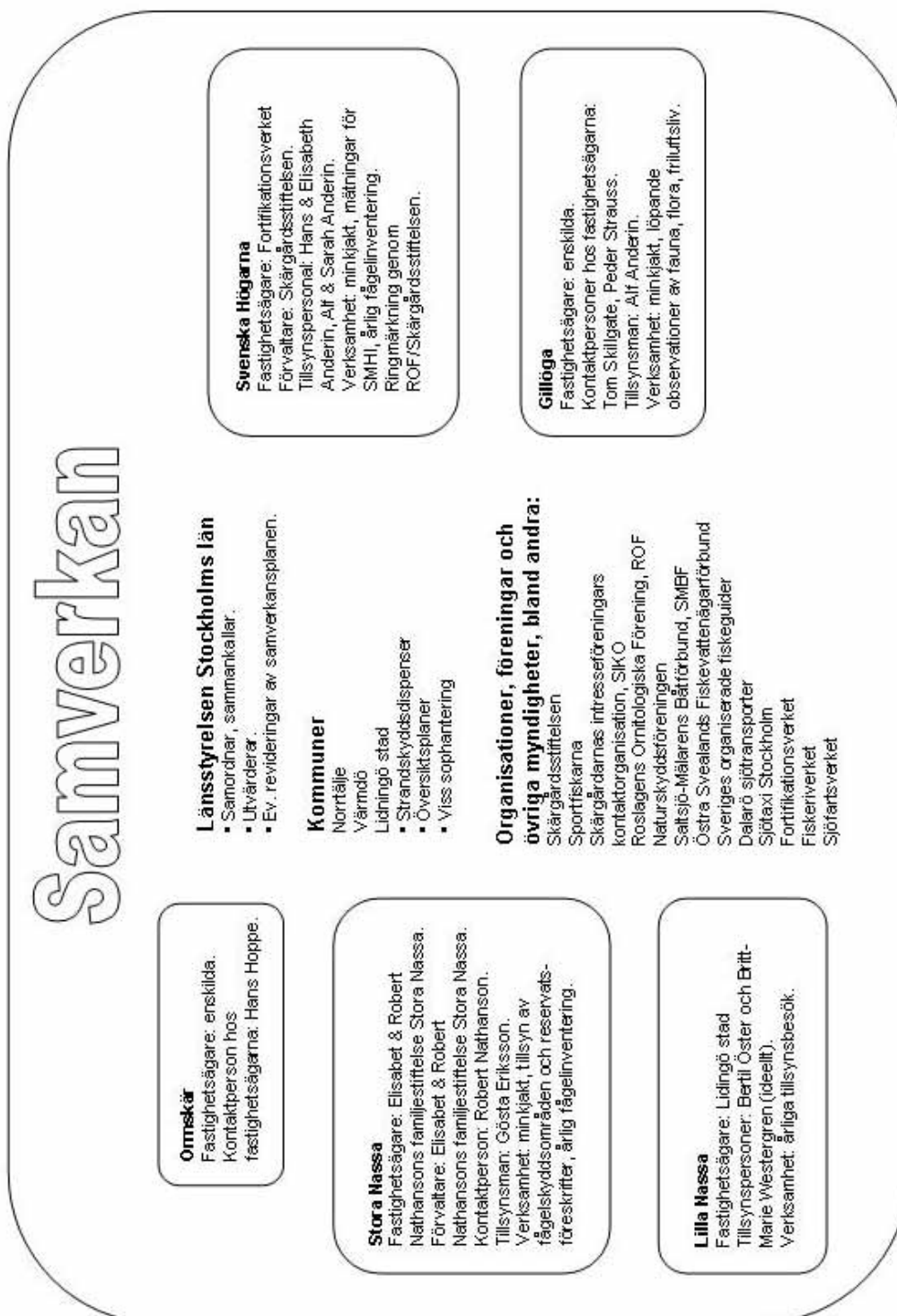
Bilaga 3: Händelsekedja

Nedanstående bild illustrerar hur det löpande arbetet med samverkansplanen kan utformas.

Bilaga 4: Samverkansorganisation

Samverkansorganisationen består av sakägare inom respektive skärgård, Länsstyrelsen i Stockholms län, berörda kommuner samt organisationer och övriga myndigheter verksamma inom BSPA-området.

Mål	71
Åtgärder	71
Framtida samverkan och förvaltningsorganisation	72
<i>Länsstyrelsens roll</i>	73
<i>Sakägarnas och andra intressenters roll</i>	73
<i>Samverkansform</i>	73
<i>Avsiktsförklaring</i>	75
Tillsyn, övervakning och uppföljning	75
<i>Prioriterade kompletteringar i samband med kommande uppdatering av samverkansplanen:</i>	76
Kostnader	77
Konsekvensanalys	78
Källförteckning	79
Bilaga 1: Projektorganisation	82
Styrgrupp	82
Intern samordningsgrupp	82
Projektledare	82
Arbetsgrupp/sakkunniga handläggare vid Länsstyrelsen	82
Samverkansgrupp	83
Bilaga 2: Genomförandeplan	84
Bilaga 3: Händelsekedja	89
Bilaga 4: Samverkansorganisation	90
Bilaga 5: Avsiktsförklaring	91

Bilaga 5: Avsiktsförklaring

Avsiktsförklaring för samverkan inom BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna.

I projektet Samverkansplan Stora Nassa – Svenska Högarna har ambitionen varit att genom samverkan och lokal delaktighet uppnå ett långsiktigt bevarande och nyttjande av ett värdefullt skärgårdsområde. I arbetet har berörda myndigheter och organisationer såväl som fastighetsägare och andra sakägare deltagit. Tillsammans har deltagande parter utvecklat en gemensam bild av vilka bevarandevärden som finns i området samt vilka faktorer som kan påverka dessa värden.

Samverkansplanen beskriver de värden vi gemensamt vill arbeta för att behålla och utveckla och anger en gemensam ambitionsnivå hos parterna. De åtgärder som föreslagits för att minimera hoten mot områdets värden samt ansvarsfördelningen av dessa har arbetats fram gemensamt. Planen är inget bindande dokument utan är avsedd som ett underlag för att stärka samverkan och inflytande bland lokala aktörer, samt underlätta ett ökat kunskapsutbyte och ett breddat kontaktnät mellan skärgårdarna.

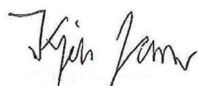
Samverkansplanen bör vara ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras allteftersom ny kunskap växer fram och nya initiativ tas. På så vis kan planen behålla sin avsedda funktion som grund för det gemensamma arbetet med en långsiktig förvaltning av skärgårdsområdet Stora Nassa – Svenska Högarna.

Lars Nyberg
Miljödirektör Länsstyrelsen i Stockholms län

Lars-Erik Alversjö
Kommunalråd Värmdö kommun

Kjell Jansson
Kommunalråd Norrtälje kommun

Sven Riddarström
Fastighetschef Lidingö stad

Anna Wahlstrand
Ordförande Elisabet & Robert Nathansons
familjestiftelse Stora Nassa

Lena Nyberg
VD Skärgårdsstiftelsen

Tom Skillgate
Representant för fastighetsägarna Gillöga

Hans Hoppe
Fastighetsägare Ormskär

Sture von Schewen
Östra Svealands Fiskevattenägarförbund

Inge Bramer
Saltsjö Mälarens Båtförbund, SMBF

Länsstyrelsens rapportserie

Tidigare utkomna rapporter under 2010

1. Jordbruket i Stockholms län – en statistisk sammanställning, avdelningen för landsbygd
2. Förebygga, skydda och begränsa – arbetet för att minska alkohol- och tobaksbruket i Stockholms län 2008, avdelningen för social utveckling
3. Ett tryggare återvändande – för personer utsatta för prostitution och människohandel i Sverige, avdelningen för social utveckling
4. Bostadsmarknadsenkäten Stockholms län 2010, avdelningen för social utveckling
5. Årsrapport 2009 – Informationscentralen för Egentliga Östersjön, avdelningen för miljö
6. Nya bostäder i Stockholms skärgård - inventering av aktuella bostadsprojekt 2010, avdelningen för social utveckling
7. Fisk i vattendrag och stora sjöar – metoder för övervakning, avdelningen för landsbygd
8. Naturvärden i sjön Öran, avdelningen för miljö
9. Läget i länet på bostadsmarknaden, avdelningen för social utveckling
10. Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021, avdelningen för tillväxt
11. Socialtjänstens arbete med män som utövar våld i nära relation, avdelningen för social utveckling
12. Taggig hjorttryffel – nationell inventering 2005-2009, avdelningen för miljö
13. Varför dröjer det? – Faktorer som hindrar och försenar nyproduktion av bostäder i Stockholms län, avdelningen för social utveckling
14. Tyresån – åtgärdsprogram 2010-2015, avdelningen för miljö
15. Entrepreneur Sthlm - kvalitet och kundnytta i rådgivningen? Resultat av kundundersökning genomförd under våren 2010, avdelningen för tillväxt
16. Stadsmiljö, bostad och vardagsliv i Stockholm. avdelningen för social utveckling
17. Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden i Stockholms län år 2011, avdelningen för miljö
18. Risk- och sårbarhetsanalys 2010 för Stockholms län, avdelningen för samhällsskydd och beredskap
19. Källor i Stockholms län – underlag och uppföljning till miljöövervakning 2007-2008, avdelningen för miljö
20. Skarvar och fågelskär i Mälaren 2010, avdelningen för miljö
21. Mälarlänens unika parklindar - en skötselvägledning, avdelningen för miljö
22. Båtars vågor väcker frågor – stranderosion i Stockholms mellanskärgård, avdelningen för miljö
23. Marin samverkansplan för BSPA Stora Nassa - Svenska Högarna, avdelningen för miljö.

Ar 2008 initierade Naturvårdsverket det nationella pilotprojektet Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden. I projektet ingick att utveckla den så kallade ekosystemansatsen i form av lokal förankring, samverkan och tillämpande av adaptiv förvaltning.

Stockholms län har deltagit med delprojektet Samverkansplan för BSPA-området Stora Nassa – Svenska Högarna. Projektet har resulterat i föreliggande samverkansplan som arbetats fram i samverkan med berörda kommuner, fastighetsägare, organisationer och andra sakägare.

*För mer information kontakta
avdelningen för miljöfrågor
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)
Rapporten finns som pdf på vår webbplats*

ISBN 978-91-7281-402-8

*Adress
Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)
www.lansstyrelsen.se/stockholm*